

Beantwoording 109 schriftelijk Kamervragen over de mensenrechtenstrategie en het actieplan.

Nr Vraag

1 *Welke door Nederland ondertekende verdragen op mensenrechtengebied zijn nog in het proces van ratificatie? Kunt u van deze verdragen aangeven waar in de procedure ze zich bevinden en wanneer ze geratificeerd kunnen worden?*

De volgende vijf verdragen, die reeds door het Koninkrijk der Nederlanden zijn ondertekend, bevinden zich nog in het proces van goedkeuring:

1. Facultatief Protocol bij het Verdrag inzake de rechten van het kind inzake de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten (New York, 25 mei 2000). Dit Protocol is thans in behandeling bij de Tweede Kamer (zie Kamerstukken nr. 29976).
2. Facultatief Protocol bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing (New York, 18 december 2002). Voor dit Protocol zijn de parlementaire goedkeuringsstukken in voorbereiding. Op dit moment wordt nog uitgezocht of er uitvoeringswetgeving nodig is. Het Protocol zal naar verwachting dit jaar nog ter goedkeuring aan het parlement worden voorgelegd.
3. Verdrag van de Raad van Europa inzake bestrijding van mensenhandel (Warschau, 16 mei 2005). Dit verdrag wordt op zeer korte termijn ter behandeling aan de Tweede Kamer gezonden.
4. Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (New York, 13 december 2006). Voor dit verdrag vindt een onderzoek naar de noodzakelijke uitvoeringswetgeving plaats. Gelet op de omvang van het onderzoek zal het verdrag naar verwachting eerst op een langere termijn ter parlementaire goedkeuring worden aangeboden.
5. Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (Lanzarote, 25 oktober 2007). De goedkeuringsstukken worden op korte termijn opgesteld. Dit verdrag wordt naar verwachting medio 2008 ter behandeling aan de Tweede Kamer gezonden.

2 *Wat is de stand van zaken met betrekking tot uw initiatief om producten gemaakt met kinderarbeid te weren?*

Naar aanleiding van een briefwisseling heeft op 10 maart jongstleden een gesprek plaatsgevonden tussen de minister van Buitenlandse Zaken en Europees Commissaris Mandelson. Tijdens dit gesprek schetste de Commissaris een aantal problemen die de invoering van een verbod op het op de markt brengen van producten gemaakt met gedwongen kinderarbeid omringen. Om de kans te verhogen een WTO-conform verbod in te kunnen voeren dat bovendien in de praktijk uitvoerbaar is, zijn allereerst betrouwbare gegevens nodig. De Commissaris toonde zich bereid medewerking te verlenen aan technisch onderzoek om te bezien of het mogelijk is betrouwbare gegevens over gedwongen kinderarbeid te verzamelen. Ook de Directeur-Generaal van Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) heeft aangegeven hierbij een faciliterende en

raadgevende rol te willen spelen gedurende een eerder gesprek met de minister van Buitenlandse Zaken over het tegengaan van kinderarbeid. Tevens heeft de minister van Buitenlandse Zaken tijdens een bezoek aan Brussel steun gezocht bij verschillende Nederlandse Europarlementariërs en de voorzitter van de Commissie mensenrechten van het Europees Parlement.

- 3 *Kunt u aangeven wat de stand van zaken is van het initiatief van de vorige minister voor Ontwikkelingssamenwerking, mevrouw van Ardenne om kleine wapens in OS-landen te bestrijden?*

Nederland richt zich op bilaterale samenwerking met landen die de problemen van de illegale verspreiding van kleine wapens ondervinden en bereid zijn om deze aan te pakken binnen de context van hun ontwikkelingsvisie. Nederland legt de nadruk op meerjarige steun aan de kleine wapens programma's. Via het Regional Centre for Small Arms and Light Weapons in Nairobi (RECSA) steunt Nederland o.a. Burundi en Rwanda met de ontwikkeling van nationale actieprogramma's op het gebied van kleine wapens. Waar mogelijk zal Nederland rechtstreekse steun geven aan landen die zelf al stappen genomen hebben om de kleine wapens problematiek te integreren in hun bredere ontwikkelingsstrategieën. Naar verwachting zal de komende maanden een overeenkomst worden getekend met Oeganda voor dergelijke steun. Dit is ook het streven voor Burundi, dat nu nog gesteund wordt via RECSA. In een later stadium zullen mogelijk andere landen in het Groten Merengebied en de Hoorn van Afrika voor deze vorm van steun in aanmerking komen.

In 2006 tekende Nederland de Geneva Declaration on Armed Violence and Development, die als doel heeft de integratie van het kleine wapensbeleid in het ontwikkelingsdenken te bevorderen. Nederland neemt deel aan de kerngroep die in het kader van de uitvoering van deze Verklaring een actieplan opstelt. Dit plan moet leiden tot implementatie van de beginselen van de Verklaring in enkele focuslanden, waaronder Burundi. Dit moet ertoe leiden dat de betrokken landen komen tot een geïntegreerde visie op gewapend geweld en ontwikkeling.

- 4 *Op welke wijze zullen andere relevante ministeries, zoals Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Economische Zaken (o.a. MVO) of Justitie, een rol spelen bij de implementatie van de mensenrechtenstrategie?*

De mensenrechtenstrategie is op het niveau van de ministerraad goedgekeurd. Alle relevante ministeries zijn derhalve geëngageerd aan de implementatie van de mensenrechtenstrategie. Dit betekent dat ieder ministerie verantwoordelijk is voor het onderdeel uit de strategie dat betrekking heeft op het eigen beleidsterrein. Zo heeft de staatssecretaris van Economische Zaken onlangs de Kabinetsvisie inzake het MVO-beleid aan de Tweede Kamer aangeboden. In deze notitie worden mensenrechten expliciet genoemd als een van de aandachtspunten.

- 5 *Op welke wijze zullen harde maatregelen (financiële sancties of maatregelen op het gebied van handelsrelaties) worden ingezet om tot een verbetering van de mensenrechtensituatie in de wereld te komen? Wanneer zal de regering overgaan tot het instellen van dergelijke maatregelen?*

Het is niet goed mogelijk om in abstracte zin te schetsen in welke specifieke situaties de

regering de inzet van het sanctie-instrument vanwege ernstige mensenrechtenschendingen wel of niet passend zal achten. De regering zal dit steeds van geval tot geval beoordelen. Wel is duidelijk dat dit instrument slechts in extremis zal worden gebruikt. De regering zal in de regel zowel bilateraal en in EU-kader in eerste instantie trachten de betreffende mensenrechtensituatie door middel van een politieke dialoog aan de orde te stellen bij de verantwoordelijke regeringen en in multilaterale fora tot een veroordeling te komen.

Bij de besluitvorming om sancties in te stellen zal altijd een zorgvuldige afweging gemaakt dienen te worden ten aanzien van de effectiviteit, proportionaliteit en doelgerichtheid, mede om te voorkomen dat de bevolking in het betreffende land daarvan onnodig en onevenredig slachtoffer wordt.

De regering heeft in de regel voorkeur voor het instellen van sancties in VN-verband, maar - indien zulks niet mogelijk blijkt - toont de praktijk aan dat ook autonome EU-sancties kunnen worden ingesteld.

Nederland zet zich overigens in voor de opname van zgn. politieke clausules in nieuwe EU-verdragen met derde landen. Hieronder valt ook de zgn. mensenrechtenclausule. Daardoor heeft de EU verdragrechtelijk de mogelijkheid om bij ernstige mensenrechtenschendingen de in hetzelfde verdrag verleende handelsprivileges op te schorten.

- 6 *Op welke wijze en met welke regelmaat zal de Kamer op de hoogte worden gehouden over de implementatie van met aan de mensenrechtenstrategie gekoppelde actieplan (Kamerstuk 31263, nr. 6)? Hoe zal de regering zelf de evaluatie van het ingezette beleid vormgeven?*

Zoals toegezegd tijdens de begrotingsbehandeling zal de Kamer jaarlijks een rapportage ontvangen over de voortgang van de implementatie van de mensenrechtenstrategie. Deze rapportage zal onderdeel uitmaken van het jaarverslag van Buitenlandse Zaken. Het jaarverslag over 2008 zal nadrukkelijk ingaan op de implementatie van de strategie en de daarmee bereikte resultaten. Daarbij zullen we eveneens aandacht besteden aan de inzet op landenniveau. Daarnaast zal de Kamer regelmatig geïnformeerd worden over specifieke onderwerpen, zoals bijvoorbeeld de zitting van de Mensenrechtenraad, en verslagen van bezoeken van de mensenrechtenambassadeur.

De evaluatie van het ingezette beleid wordt op drie niveaus vormgegeven.

- de jaarlijkse rapportages zullen aangeven welke activiteiten zijn ondernomen (output) en –voor zover mogelijk- aangeven wat de effecten hiervan zijn
- over twee jaar zal een evaluatie worden gedaan naar de effectiviteit van het mensenrechtenfonds
- waar opportuun zullen evaluaties deel uitmaken van de activiteiten uit de strategie. Voorbeelden zijn het gebruik van het handboek over mensenrechtenprotectiesystemen en het gebruik van Human Rights Reference Book.

- 7 *Kunt u aangeven hoe Nederland zelf beter uitvoering zal geven aan internationale mensenrechtenverdragen, zoals bijvoorbeeld het Internationale Verdrag voor de Rechten van het Kind, door geen (gezinnen met) minderjarige vreemdelingskinderen*

op te sluiten, zoals onder meer bepleit door VN (UNHCR) en de Raad van Europa?

Op 29 januari 2008 is door de Minister en de Staatssecretaris van Justitie een brief gestuurd aan uw Kamer (TK 2007-2008, 29344, nr. 66) waarin is aangegeven hoe de uitgangspunten van het Internationale Verdrag voor de Rechten van het Kind hun weerslag krijgen in het beleid inzake vrijheidsontneming van gezinnen met kinderen in het kader van het vreemdelingenbeleid. In de brief is aangegeven dat het primaire uitgangspunt is dat zoveel mogelijk moet worden voorkomen dat kinderen in detentie zitten. Vrijheidsontneming kan uitsluitend nog voor een beperkte duur worden toegepast. Voorts wordt gebruik gemaakt van vrijheidsbeperkende maatregelen als alternatief voor bewaring.

- 8 *Wat wordt het Nederlandse mensenrechtenbeleid ten aanzien van discriminatie op basis van werk en afkomst (kastendiscriminatie)?*

De bescherming van de rechten van diegenen die op basis van hun afkomst of etniciteit worden gediscrimineerd, blijft een prioriteit in het Nederlandse mensenrechtenbeleid. Zo zal Nederland in de Mensenrechtenraad aandacht vragen voor de problematiek van dalits, bijvoorbeeld tijdens de Universal Periodic Review (UPR) van India. Nederland zal blijven bepleiten dat de situatie van dalits aan de orde wordt gesteld in de EU-dialoog met landen waar kastendiscriminatie voorkomt. Nederland zal verder waar opportuun door middel van het financieren van mensenrechtenprojecten bijdragen aan de verbetering van de positie van dalits.

- 9 *Wat wordt de Nederlandse strategie ten aanzien van meervoudige discriminatie?*

Meervoudige discriminatie betreft de meest kwetsbare groepen en personen, die op grond van meerdere kenmerken slachtoffer van discriminatie kunnen worden. Nederland pleit binnen de VN voor aandacht voor meervoudige discriminatie tijdens de Durban Review Conferentie over racisme die in 2009 zal plaatsvinden. Tevens poogt Nederland om meervoudige discriminatie onderdeel te laten zijn van het mandaat van de VN Speciaal Rapporteur voor Racisme.

- 10 *Wat is de Nederlandse visie op de problematiek van daders die soms tegelijkertijd ook slachtoffers zijn, zoals bijvoorbeeld kindsoldaten?*

Kindsoldaten worden in de eerste plaats als slachtoffer van omstandigheden gezien, ook wanneer zij strafrechtelijk worden vervolgd. Nederland heeft zich gecommitteerd aan zowel de Cape Town Principles (1997) als de Paris Principles (februari 2007), die beide stipuleren dat kindsoldaten in principe hun rechten houden als kind, en dus niet als meerderjarige behandeld of bestraft mogen worden. Kindsoldaten moeten worden behandeld in lijn met de speciale bescherming die het internationaal humanitair recht aan kinderen biedt, en binnen een raamwerk waar sociale rehabilitatie voorop staat.

- 11 *Is Nederland bereid om structureel bij te gaan dragen aan het slachtofferfonds van het Internationaal Strafhof?*

In 2006 heeft Nederland vrijwillig EUR 100.000 bijgedragen aan het Trust Fund for Victims, dat zich op dat moment in de opstartfase bevond. Sinds een jaar ontplooit het

fonds operationele activiteiten.

Begin maart jl bracht de directeur van het Trust Fund for Victims, André Laperrière, een bezoek aan het ministerie van Buitenlandse Zaken. Momenteel wordt onderzocht hoe de samenwerking met het fonds kan worden geïntensiveerd.

- 12 *Kunt u aangeven hoe de ambassades en vakdepartementen in staat gesteld gaan worden om de mensenrechtenstrategie uit te voeren?*

De mensenrechtenstrategie is tot stand gekomen op basis van interdepartementaal overleg en is vastgesteld door de ministerraad. De implementatie hiervan is daarmee een taak voor alle betrokken vakdepartementen. Dit uit zich onder meer in interdepartementaal overleg over de strategie en de betrokkenheid van de verschillende vakdepartementen bij rapportages over de implementatie hiervan. Ambassades zullen op verschillende wijzen vorm geven aan de implementatie van de strategie. Zo zijn zij allen opgeroepen om in hun nieuwe werkprogramma's uitvoering te geven aan de verschillende doelstellingen in de strategie.

- 13 *Waarom is er in de mensenrechtenstrategie geen hoofdstuk opgenomen over de meting van resultaten van het mensenrechtenbeleid en rapportage hierover? Bent u bereid dit alsnog te doen en hier een methode voor te ontwikkelen?*

Zie voor beantwoording van deze vraag het antwoord gegeven onder vraag 6.

- 14 *Bent u bereid om het maatschappelijk middenveld te betrekken bij het schrijven van het Nederlandse rapport voor het nieuwe VN mensenrechtenexamen?*

Het Nederlandse rapport voor de Universal Periodic Review (UPR) is op vrijdag 29 februari aangeleverd bij het Kantoor van de Hoge Commissaris voor de Rechten van de Mens (HCRM) in Genève. Hoewel het rapport gaat over mensenrechten in het binnenland, heeft het Ministerie van Buitenlandse Zaken het opstellen ervan gecoördineerd. De inhoudelijke input is aangeleverd door acht andere ministeries¹. Conform de uitgangspunten van de VN-Mensenrechtenraad voor de UPR² is in de aanloop naar het rapport het maatschappelijke middenveld geconsulteerd dat zich richt op de naleving van de mensenrechten in Nederland. Daarvoor zijn op 28 januari en 14 februari 2008 twee bijeenkomsten georganiseerd. Daaraan is deelgenomen door een twintigtal ngo's, de nationale Ombudsman en de voorzitter van de Commissie Gelijke Behandeling.

- 15 *Hoe gaat Nederland de mensenrechten binnen de Europese Unie bespreken, bijvoorbeeld de rechten van minderheden in Zuid- en Oost-Europa, het discrimineren van moslims in diverse Europese landen, de situatie van migranten en asielzoekers en de*

¹ Justitie; Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties; Wonen, Wijken en Integratie; Onderwijs Cultuur en Wetenschap; Volksgezondheid, Welzijn en Sport; Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer; Jeugd en Gezin; Economische Zaken

² A/HRC/RES/5/1 van 18/06/2007

rechten van homoseksuelen?

In het kader van de toetreding tot de EU beoordelen de Commissie en de lidstaten of een kandidaat voldoet aan de politieke Kopenhagencriteria, die deel uitmaken van hoofdstuk 23 (Justitie en Fundamentele Rechten) van het acquis. Binnen de EU worden mensenrechtenkwesties door middel van diplomatieke contacten en, bij gelegenheid, op politiek niveau aangekaart. Meer structureel is de Raad van Europa het aangewezen forum waar de mensenrechten in EU-lidstaten ter sprake komen. In diverse organen van de Raad worden Europese landen aangesproken op mensenrechtenkwesties. Daarnaast hebben EU-burgers de mogelijkheid om bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens een klacht in te dienen over vermeende mensenrechtenschendingen.

16 *Hoe gaat Nederland de aanbevelingen uitvoeren die onder meer de VN-comités over vrouwenrechten en racisme en de VN speciaal rapporteur over geweld tegen vrouwen hebben gedaan?*

Nederland neemt de aanbevelingen van VN-verdragscomités en Speciaal Rapporteurs zeer serieus. Voor de aanbevelingen van het CERD-comité verwijzen wij u naar de Kamerbrief inzake rapportage over de implementatie van het Verdrag inzake Uitbanning van alle vormen van Rassendiscriminatie, die de minister van Buitenlandse Zaken op 17 december 2007 aan de Kamer zond (Kamerstuk 2007-2008, 30950, nr. 10).

In de 5e rapportage die in augustus naar het CEDAW-comité zal worden verzonden wordt ingegaan op aanbevelingen van het comité en het beleid van Nederland dienaangaande. Deze rapportage zal in de zomer ter kennisname aan de Tweede Kamer worden toegezonden. In dit antwoord ga ik kortheidshalve alleen in op het beleid ten aanzien van de aanbevelingen over geweld tegen vrouwen.

Er komt een nieuw plan van aanpak voor huiselijk geweld, dat aansluit op het programma 'Privé Geweld-Publieke Zaak', dat per 1 januari 2008 is afgelopen. Enerzijds worden de resultaten van dat programma versterkt en geborgd, anderzijds wordt meer ingezet op het verhogen van de kwaliteit van de aanpak. Het nieuwe plan van aanpak, dat zal gelden voor de lopende Kabinetsperiode, wordt in mei aan de Kamer aangeboden.

Vooruitlopend op dit plan van aanpak heeft de staatssecretaris van VWS de beleidsbrief 'Beschermd en weerbaar, intensivering van de opvang en hulp bij geweld in afhankelijkheidsrelaties' op 10 december 2007 aan de Tweede Kamer aangeboden. Vanaf 2008 wordt extra geld beschikbaar gesteld, oplopend tot ruim 32 miljoen euro in 2012 voor deze intensivering. Samen met de Vereniging Nederlandse Gemeenten gaat VWS een actieprogramma opstellen voor uitvoering van deze beleidsbrief.

Het VN-comité over vrouwenrechten heeft haar zorg uitgesproken over de genderneutrale formulering van beleid inzake huiselijk geweld. Door die neutrale formulering zou onvoldoende worden uitgedragen dat geweld tegen vrouwen een vorm van discriminatie betreft. Huiselijk geweld raakt vrouwen buitenproportioneel waarbij dat geweld veelal gepleegd wordt door een man. De Nederlandse overheid is zich welbewust van dit gegeven en draagt dit ook uit. Mede naar aanleiding van het commentaar van het comité wordt onderzocht of een genderspecifieke formulering van beleid inzake huiselijk geweld wenselijk is en toegevoegde waarde heeft voor een nog effectievere aanpak van huiselijk geweld.

Ter bevordering van meer kennis en bewustzijn van het gender-karakter van de

problematiek van huiselijk geweld zal Justitie, zoals aangekondigd in een brief aan de Tweede Kamer van 5 november 2007 (TK 2007-2008, 30 420, nr. 64) interdepartementaal rondom dat thema intensieve voorlichting gaan organiseren. Dit zal onder meer vorm krijgen in een interdepartementale training 'gender en huiselijk geweld'. Voorts zullen instrumenten voor genderanalyse van beleid worden ingezet. Deze activiteiten maken deel uit van het nieuwe plan van aanpak Huiselijk geweld 2008-2011.

Over de aanbeveling om gratis rechtsbijstand te geven aan slachtoffers van zeden- en geweldsdelicten kan ik melden dat sinds 1 april 2006, ongeacht hun draagkracht, deze slachtoffers groep gratis rechtsbijstand krijgt van een gespecialiseerde advocaat. Voorwaarde is wel dat er sprake moet zijn van ernstig lichamelijk en/of geestelijk letsel.

- 17 *Is de minister bereid de Kamer jaarlijks te rapporteren over aanbevelingen van VN instanties (aan Nederland) op het gebied van mensenrechten?*

De Tweede Kamer wordt in voorkomende gevallen reeds geïnformeerd over de behandeling van een rapportage en de aanbevelingen van het desbetreffende verdragscomité. In sommige gevallen gaat dit tevens gepaard met een kabinetsreactie.

- 18 *Kunt u aangeven hoe u uw uitspraak "juist nu moeten we er extra goed op toezien dat het niet bij mooie voornemens blijft, maar dat woorden in daden daadwerkelijk worden omgezet in daden" zich vertaalt in concrete maatregelen ten aanzien van de uitspraak van het Internationaal Gerechtshof ten aanzien van de Israëlische scheidingsmuur?*

De regering ziet erop toe dat de Nederlandse staat direct noch indirect medewerking verleent aan de bouw en de instandhouding van de barrière, voor zover deze zich op Palestijns grondgebied bevindt. Daarmee geeft zij uitvoering aan het advies van het Internationaal Gerechtshof dat staten verplicht om af te zien van erkenning van de onrechtmatige situatie die het gevolg is van de barrière.

Het advies spreekt zich niet uit over de verantwoordelijkheid van staten voor de naleving van deze internationaalrechtelijke verplichtingen door private partijen. Dit weerhoudt de regering er niet van om Nederlandse private partijen die direct of indirect betrokken zijn bij de bouw en instandhouding van de barrière, aan te spreken op hun verantwoordelijkheid. Concrete rechtsmiddelen om deze partijen te dwingen af te zien van betrokkenheid heeft de regering echter niet.

In internationaal verband steunt Nederland de instelling van een register ter documentatie van de schade aan Palestijnse eigendommen als gevolg van de barrière. Hiertoe heeft de AVVN op 24 januari 2007 een resolutie aangenomen die Nederland en andere EU-partners hebben ondersteund. Het register is thans in oprichting en zal in Wenen worden gevestigd. In bilaterale contacten dringt Nederland bij Israël erop aan zo spoedig mogelijk te komen tot een akkoord over de toekomstige grenzen van Israël en de Palestijnse staat.

- 19 *Hoe gaat u er voor zorgen dat de andere departementen zich naar uw voornemens eigen maken, in het bijzonder Economische Zaken dat in de praktijk niet zelden handelsbetrekkingen voorop stelt?*

De mensenrechtenstrategie is na interdepartementaal overleg tot stand gekomen en is vastgesteld door de ministerraad. Het kader dat de mensenrechtenstrategie biedt, is derhalve uitdrukkelijk onderschreven door alle ministeries. Afhankelijk van het onderwerp is voorzien in specifiek interdepartementaal overleg, waarmee ook de uitvoering van de strategie door alle betrokken departementen wordt verzekerd. Vermeld zij dat MVO, met inbegrip van mensenrechten, reeds een vast onderdeel vormt in buitenlandse missies van de staatssecretaris van Economische Zaken en een vereiste voor deelname door bedrijven is.

- 20 *Deelt u de opvatting dat het gezag van Nederland als pleitbezorger van de mensenrechten als gevolg van binnenlandse politieke ontwikkelingen is afgenomen? Kunt u dat toelichten?*

Er zijn geen voorbeelden bekend waaruit blijkt dat Nederlandse inspanningen op het terrein van mensenrechten ineffectief zijn gebleken als gevolg van Nederlandse binnenlandse ontwikkelingen.

Wel kunnen binnenlandse ontwikkelingen ten aanzien van onderwerpen die ook in de mensenrechtenstrategie aan bod komen, zoals ten aanzien van non-discriminatie, de vrijheid van meningsuiting of de vrijheid van godsdienst en levensbeschouwing onderwerp zijn van internationale dialoog en discussie. De Nederlandse regering is te allen tijde bereid de mensenrechtensituatie in Nederland met andere staten te bespreken binnen de daarvoor geëigende kanalen en fora. Het rapport dat de regering opstelde over de mensenrechtensituatie in Nederland zal in april in de Mensenrechtenraad worden besproken. (zie ook vraag 14)

- 21 *Wat is uw reactie op het AIV-advies over de mensenrechtenstrategie (d.d. 12-11-2007)?*

De regering is positief over de reactie van de AIV. Uit de reactie blijkt waardering voor zowel de analyse als de opzet van de strategie. De AIV benadrukt dat de regering 'weidse vergezichten verbindt met vaak concrete doelen'. Volgens de AIV is de strategie een 'doordacht raamwerk (...) waarbinnen de afwegingen dienen plaats te vinden'.

De AIV geeft daarnaast waardevolle aanknopingspunten voor verdere gedachtevorming over kwesties als non-discriminatie, dialoog over universaliteit en de positie van ESC-rechten. De dialoog met de AIV over deze onderwerpen zal worden voortgezet.

- 22 *Wat vindt u van de suggestie van het AIV mensenrechten en armoedebestrijding aan elkaar te koppelen middels legal empowerment en nadruk op toegang tot recht?*

Deze koppeling is een goede suggestie, die in de mensenrechtenstrategie in grote lijnen wordt onderschreven. De strategie kiest voor een praktische aanpak vanuit twee invalshoeken. De eerste invalshoek is de versterkte aandacht voor de internationale mensenrechtenverplichtingen die corresponderen met iedere afzonderlijke Millennium Development Goals (MDG's) (zie ook vraag 23). Door de MDG's in mensenrechtentermen te vatten kunnen de armen hun rechten claimen en hun regering ter verantwoording roepen over de wijze waarop zij de betreffende internationale verplichtingen uitvoeren. Legal empowerment van de armen is een belangrijk instrument, waarbij benadrukt moet worden dat er de laatste jaren een sterke en

gevarieerde beweging is ontstaan van organisaties die de armen helpen hun rechten te claimen. Voorbeelden zijn gebruikersorganisaties op het gebied van betaalbaar drinkwater, organisaties die illegale landonteigening bestrijden en organisaties die via de begroting volgen of de (lokale) regering voldoende gelden vrijmaakt voor de realisatie van de rechten van de armen.

De tweede gekozen invalshoek is de rol die Nederland kan spelen bij de versterking van de nationale mensenrechten-infrastructuur in zowel partnerlanden als andere derde landen. Daarbij gaat het om de vertaling van internationale verplichtingen naar nationale wetgeving en instituties en het versterken van het onafhankelijke maatschappelijke middenveld. Belangrijke instituties zijn de nationale mensenrechtencommissies, die onder meer de ratificatie en uitvoering van de mensenrechtenverdragen volgen, schendingen onderzoeken en klachten ontvangen en behandelen. Deze commissies bestaan nog niet in alle landen en vaak voldoen ze nog niet aan de internationaal afgesproken normen of moeten ze hun bereik op het platteland uitbreiden. Steun aan de verdere ontwikkeling van deze instellingen is een belangrijke vorm van legal empowerment.

23 *Bent u bereid om aan elk van de afzonderlijke millenniumdoelstellingen een verdergaande mensenrechtelijke onderbouwing te geven?*

Ja. Het Kantoor van de Hoge Commissaris voor de Rechten van de Mens heeft een overzicht gemaakt dat laat zien hoe de MDG's alle acht verankerd zijn in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Ook vindt elk doel een juridische basis in meerdere van de zeven grote internationale mensenrechtenverdragen, te weten het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele rechten (1977), het Verdrag voor de Rechten van het Kind (1981), het Verdrag voor de Uitbanning van Rassendiscriminatie (1969) en het Verdrag voor de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie tegen Vrouwen (1990). Nederland heeft al deze verdragen geratificeerd.

Een goed voorbeeld is MDG 4, het verlagen van kindsterfte met tweederde. In 1948 is in artikel 25 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens neergelegd dat kinderen recht hebben op speciale zorg en bescherming. In 1977 werd dit omgezet in een verplichting voor alle staten die het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten ratificeerden. Artikel 12 paragraaf 2 bepaalt dat de staat alle maatregelen dient te nemen die nodig zijn om sterfte onder kinderen te laten dalen. Het Internationale Verdrag voor de Rechten van het Kind uit 1990 bepaalt in Artikel 6 dat de Staten die partij zijn erkennen dat ieder kind het inherente recht op leven heeft en in de ruimst mogelijke mate de mogelijkheden waarborgen tot overleven en de ontwikkeling van het kind.

24 *Wanneer gaat Nederland een Nationaal Instituut voor de Rechten van de Mens oprichten?*

In april 2007 heeft een consortium van Nationale ombudsman (No), College Bescherming Persoonsgegevens (CBP), Commissie Gelijke Behandeling (CGB) en Studie- en Informatiecentrum mensenrechten (SIM) de minister van BZK het rapport Mensenrechten verplichten en verbinden aangeboden. Dit rapport pleit voor de instelling van een Nationaal Instituut voor de Rechten van de Mens (NIRM) gemodelleerd naar de VN Paris Principles. In november 2007 stelde het consortium de minister van BZK voor een NIRM bij de Nationale ombudsman onder te brengen in de vorm van een shared

service/twinning model. Mede op basis van dit nieuwe voorstel bereidt de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties momenteel een kabinetsstandpunt voor. Dit kabinetsstandpunt wordt u in het voorjaar aangeboden.

- 25 *Waarom schenkt de mensenrechtenstrategie met betrekking tot de Raad van Europa weinig tot geen aandacht aan de Parlementaire Assemblee en het Comité van Ministers?*

De mensenrechtenstrategie gaat niet in op alle afzonderlijke onderdelen van de Raad van Europa. Het spreekt vanzelf dat het Comité en de Parlementaire Assemblee belangrijke pijlers vormen van de Raad van Europa. De Parlementaire Assemblee heeft als belangrijke taak het agenderen en monitoren van mensenrechtenaangelegenheden; dit betreft een verantwoordelijkheid van de Assembleeleden zelf.

- 26 *Wat is uw reactie op het artikel “Geen asielrecht buitengaats”(NRC Next, 20-12-2007)? Hoe denkt Nederland te kunnen voorkomen dat mensenrechten worden geschonden wanneer het medewerking verleent aan Frontex?*

Half maart heeft Nederland met Frontex een Memorandum of Understanding getekend waarmee Nederland een bijdrage in de vorm van inzet van een schip registreert in het Frontex-register. In het MoU zijn tevens de randvoorwaarden aangegeven waaronder Nederland in 2008 materieel beschikbaar kan stellen voor gebruik in de territoriale wateren of aansluitende zone van een andere EU lidstaat.

Het MoU stelt dat de verzoekende EU-lidstaat alle personen zonder hinder aan land dient te laten die door het Nederlandse schip tijdens de Frontex-operatie aan boord zijn genomen. In het MoU is eraan herinnerd dat de verzoekende lidstaat conform Gemeenschapsrecht en internationaal recht dient te handelen ten aanzien van iedere persoon die aan boord van het Nederlandse schip is gekomen. Asielverzoeken dienen derhalve door de verzoekende lidstaat in overeenstemming met het EU-acquis voor asiel te worden behandeld, met inachtneming van de fundamentele mensenrechten en de toepassing van het Vluchtelingenverdrag uit 1951, inclusief het principe van non-refoulement. Op deze wijze zijn er waarborgen voor correct optreden van alle partijen tijdens een Frontex-operatie. Nederland zal zijn materieel niet inzetten indien de voorwaarden ten aanzien van de behandeling van asielverzoeken, zoals neergelegd in het MoU, niet worden ingewilligd door de verzoekende lidstaat.

Onverlet de afspraken die Nederland op het gebied van asielkwesties bilateraal met het verzoekende lidstaat maakt, heeft Nederland in het MoU met Frontex tevens het belang benadrukt van het opstellen van praktische richtsnoeren voor de behandeling van asielverzoeken, die voor alle lidstaten gelden tijdens Frontex-operaties. Tijdens de besprekingen die hierover binnen de Europese Unie plaatsvinden, brengt Nederland dit aspect dan ook actief op.

- 27 *Welke activiteiten zal de Nederlandse ambassade in Colombia in het kader van het nieuwe beleid ondernemen om mensenrechtenverdedigers te beschermen?*

Ambassade Bogotá geeft actief invulling aan alle actiepunten in de nieuwe strategie die betrekking hebben op de bescherming van mensenrechtenverdedigers. De ambassade vervult binnen de EU en ook in bredere zin traditioneel een voortrekkersrol in Colombia. In het kader van de uitwerking van de mensenrechtenstrategie heeft de

ambassade sinds kort de rol op zich genomen als 'EU-burdensharer mensenrechtenverdedigers'. Deze rol bevestigt en versterkt de ambitie van de ambassade om waar mogelijk nog meer bescherming te genereren voor mensenrechtenverdedigers en –organisaties.

Verder blijft de ambassade door middel van haar OS-programma direct en indirect bijdragen aan de bescherming van mensenrechtenverdedigers. De ambassade financiert een programma waarmee bedreigde individuen tijdelijk elders in de regio kunnen verblijven. Indirecte bijdragen bestaan uit steun aan diverse mensenrechtenorganisaties en een groot project tegen straffeloosheid dat zich richt op verbetering van effectieve en onafhankelijke rechterlijke voorzieningen. Op dit moment wordt bekeken of en zo ja hoe de steun op dit laatste gebied vergroot zou kunnen worden. Ook in het sectorale milieuprogramma zijn mensenrechten en de presentie van onafhankelijke rechterlijke instituten in afgelegen gebieden een belangrijk thema, zowel in de dialoog met de Colombiaanse autoriteiten als in de projectbeoordeling.

- 28 *Wat doet de regering actief om het recht tot ontwikkeling, zoals erkend in 1986, te erkennen en te realiseren?*

Nederland participeert actief in de Werkgroep inzake het Recht op Ontwikkeling, die in opdracht van de Mensenrechtenraad (en diens voorganger, de Mensenrechtencommissie) uitwerking geeft aan het recht op ontwikkeling zoals dat in de gelijknamige verklaring van 1986 is erkend.

Nederland steunt de aanpak van deze werkgroep, die bestaat uit het ontwikkelen van criteria waarmee wereldwijde partnerschappen in het kader van Millenniumdoel 8 kunnen worden geëvalueerd. Dit gebeurt door de "Taakgroep op Hoog Niveau inzake het Recht op Ontwikkeling", die tot 2009 verder gaat met de evaluaties van partnerschappen en het aanscherpen van deze criteria. Voorbeelden van partnerschappen die de Taakgroep evalueert zijn het Verdrag van Cotonou en de het African Peer Review Mechanism. Nederland is voorstander van een werkwijze gebaseerd op solide expertise en resultaatgerichtheid, met als doel het beter functioneren van de ontwikkelingspartnerschappen en daardoor bijdragen aan realisatie van het recht op ontwikkeling. Nederland ziet het recht op ontwikkeling als een samenstelling van de internationale mensenrechten. Zoals gesteld in de Verklaring en het Actieprogramma dat is aangenomen tijdens de VN Mensenrechtenconferentie in Wenen (1993), is het recht op ontwikkeling een integraal onderdeel van de fundamentele mensenrechten en bevordert het respect voor alle mensenrechten. Een achterstand in ontwikkeling mag echter niet worden ingeroepen als excuus voor niet-naleving van de internationaal erkende mensenrechten.

- 29 *Hoe zou deze strategie iets hebben veranderd in het werk van de Nederlandse overheid in de afgelopen jaren op mensenrechtendossiers als Israel, Tibet, Birma, DR Congo en de VS?*

De Nederlandse regering zet in op het voorkomen van mensenrechtenschendingen, waar die ook plaatsvinden. Hiervoor staan verschillende instrumenten ter beschikking, variërend van diplomatieke druk (al dan niet in multilateraal verband) tot dialoog en op samenwerking gerichte projecten. Per geval zal worden bepaald welke middelen worden ingezet. Effectiviteit is daarbij een doorslaggevende overweging. In de mensenrechtenstrategie wordt een intensivering van het mensenrechtenbeleid

afgekondigd. In de toekomst zal meer dan voorheen op een pro-actieve manier gebruik worden gemaakt van de verschillende instrumenten die Nederland en de Europese Unie ter beschikking staan om mensenrechtenschendingen in landen te adresseren en te voorkomen. Resultaten kunnen niet worden gegarandeerd maar niets doen is geen optie. Veranderingen kunnen enkel bewerkstelligd worden door actieve inzet.

- 30 *In welke vervolgstappen voorziet uw de strategie als bilaterale communicatie en het organiseren van congressen niet werken om landen ertoe over te halen te stoppen met mensenrechtenschendingen? Is hiervoor een objectief stappenplan hiervoor opgesteld?*

Om verbeteringen in de mensenrechtensituatie in derde landen te bereiken beschikt de regering over een palet aan middelen, van diplomatieke demarches tot ondersteuning van lokale mensenrechtenorganisaties, van het inwinnen van informatie tot economische boycots. Doorslaggevend bij de keuze voor de inzet van middelen is de vraag wat effectief is. Hierop is geen algemeen geldend antwoord te geven; van geval tot geval zal dit worden bekeken. Zie ook de beantwoording van vraag 5.

- 31 *Hoe zal uw strategie invloed hebben op de behandeling en opvang van toekomstige klimaatvluchtelingen? In hoeverre is het ontstaan van klimaatvluchtelingen te voorkomen door het recht op water en andere rechten te erkennen en een eerlijke verdeling na te streven? Tot hoever gaat de 'responsibility to protect' wat betreft klimaatvluchtelingen, die door toedoen van jarenlange westerse milieuvervuilende activiteiten zijn en zullen ontstaan?*

Allereerst hebben wij aarzelingen bij het gebruik van de term "klimaatvluchteling". Conform het Vluchtelingenverdrag uit 1951 is de term vluchteling gereserveerd voor een persoon die uit gegronde vrees voor vervolging zijn land is ontvlucht of daar niet naar kan terugkeren. Vluchtelingen hebben op grond van dit verdrag het recht bescherming te zoeken in een ander land. Vanwege deze bijzondere juridische status van vluchtelingen, lijkt "klimaatmigrant" of "ontheemde" in dit verband een juistere term.

Het ontstaan van klimaatmigratie kan worden beperkt door de oorzaken van vertrek weg te nemen. Aangezien die oorzaken vaak divers zijn, moeten op meerdere beleidsterreinen activiteiten worden ontplooid. Van essentieel belang is bijvoorbeeld dat in internationale klimaatonderhandelingen overeenstemming wordt bereikt om emissies te beperken (preventie) en arme landen geholpen worden zich aan te passen aan klimaatverandering (adaptatie). Dit zijn activiteiten/beleidsterreinen die grotendeels buiten de reikwijdte vallen van de voorliggende mensenrechtenstrategie.

De Nederlandse regering is voorstander van het erkennen van het recht op water als stap om de situatie ten aanzien van drinkwater en sanitaire voorzieningen te verbeteren. Welk effect dit zal hebben op klimaatmigratie is moeilijk te voorspellen.

Uit het antwoord op vraag 89 blijkt dat 'responsibility to protect' geen betrekking heeft klimaatvluchtelingen dan wel milieuvervuiling.

- 32 *Welke invloed heeft deze mensenrechtenstrategie op IDP's (ontheemden)?*

Ontheemden dienen dezelfde bescherming te krijgen als andere groepen mensen. De mensenrechtenstrategie stelt een aantal prioriteiten die ook van invloed zijn op ontheemden.

33 *Wat is er met de toezeggingen richting de VN en de Kamer gebeurd aangaande een Nationaal Mensenrechten Instituut?*

Zie het antwoord op vraag 24.

34 *Op het gebied van de ergste vormen van kinderarbeid; wat zijn de concrete resultaten die u wilt bereiken? Zie actiepunt 49 van het actieplan.*

De problematiek van kinderarbeid is erg complex. Bovendien ontbreekt het wereldwijd aan betrouwbare data om nu al concrete resultaten te benoemen. Nederland streeft er echter naar kinderarbeid wereldwijd uit te bannen, te beginnen met de ergste vormen. Hiertoe neemt het kabinet een aantal concrete initiatieven. Zo wordt in het kader van het ontwikkelingsbeleid aandacht besteed aan het aanpakken van de oorzaken van kinderarbeid. Ook wordt, al dan niet in EU-kader, een dialoog aangegaan met landen waar kinderarbeid veel voorkomt. Via de ILO zet Nederland in op een zo hoog mogelijke ratificatie- en implementatiegraad van ILO-verdragen inzake kinderarbeid. Tot slot wordt samen met de Europese Commissie gezien in hoeverre het handelsinstrumentarium van de EU zo effectief mogelijk kan worden ingezet in de strijd tegen gedwongen kinderarbeid (zie ook antwoord op vraag 2).

35 *Uit welk fonds worden alle congressen en bijeenkomsten gefinancierd die de minister voornemens is te organiseren?*

Congressen en bijeenkomsten kunnen worden ondersteund uit een drietal fondsen:

- het Mensenrechtenfonds, voor congressen en bijeenkomsten die uitvoering geven aan de mensenrechtenstrategie en minimaal EUR 100.000 bedragen
- het Beleidsondersteuningsfonds voor ondersteuning van bijeenkomsten gericht op de interne beleidsvorming, -formulering, -bewaking of -evaluatie.
- het Conferentiebudget voor financiering van internationale conferenties die plaatsvinden in Nederland of in het buitenland en waaraan Nederland, al dan niet voortvloeiend uit verdragsverplichtingen, een financiële bijdrage wil leveren en minimaal EUR 25.000 bedragen

36 *Aan welke activiteiten is geld uit het mensenrechtenfonds gegeven? Hoeveel ruimte is er voor 2008 nog over in het mensenrechtenfonds? Zie actiepunten 24, 97 en 101 van het actieplan.*

De beschikbare middelen voor het mensenrechtenfonds in 2008 bedragen 22,5 miljoen euro. Deze middelen kunnen door het departement (6 miljoen euro) alsmede door de posten worden aangewend (16,5 miljoen euro). Het fonds en de daarbij behorende regels zijn gepubliceerd in de Staatscourant (21 september 2007, nr 183/ pag. 12).

De meeste aanvragen van de posten sluiten goed aan bij de in de mensenrechtenstrategie gestelde prioriteiten. De thema's waar financiering voor wordt gevraagd betreffen: rechten van vrouwen, vrijheid van meningsuiting, mensenrechtenverdedigers, versterking van de rechtsstaat (de basis voor verwezenlijking van veel in de strategie genoemde rechten), positie van minderheden, waaronder religieuze minderheden en

Roma, marteling, doodstraf, kinderrechten waaronder kinderarbeid en rechten van homoseksuelen

Het centrale deel van het mensenrechtenfonds dat door het Departement wordt beheerd gaat conform toezegging aan de Tweede Kamer grotendeels naar bevordering van mediadiversiteit in Iran. Daarnaast gaat een gedeelte naar regionale activiteiten op diverse terreinen, waaronder vrijheid van meningsuiting, tegengaan van doodstraf en marteling en non-discriminatie van homoseksuelen, en geweld tegen kinderen. De toekenning van de middelen voor 2008 voor de posten en het departement vindt plaats door middel van de zogenoemde jaarplancyclus en is thans nagenoeg afgerond.

Overigens zijn er naast het mensenrechtenfonds nog middelen beschikbaar voor mensenrechtenactiviteiten in de partnerlanden (8,9 miljoen Euro), alsmede voor mensenrechtenactiviteiten van internationale organisaties zoals het bureau van de hoge commissaris voor de rechten van de mens (6,3 miljoen Euro). Tot slot worden mensenrechtenactiviteiten ondersteund uit subsidiekaders zoals SALIN en MFS (4,8 miljoen Euro).

- 37 *Welke projecten op basis van gender worden gefinancierd uit het stabiliteitsfonds? Welke gender-activiteiten of activiteiten ter bevordering van de implementatie van resolutie 1325 zijn in het afgelopen jaar uit het stabiliteitsfonds gefinancierd? Zie actiepunt 83 van het actieplan*

In 2007 zijn geen projecten gefinancierd die de implementatie van resolutie 1325 als centraal thema hadden, maar de doorlopende projecten op SSR- en DDR- gebied (zoals het MDRP in de Grote Meren, en het UNDP/MONUC stabilisatieplan in de DRC) kennen een expliciete gender- component.

De commissie stabiliteitsfonds heeft zich dit jaar, indachtig de aanbevelingen uit de evaluatie stabiliteitsfonds, ten doel gesteld meer projecten te identificeren en financieren op grond van gender. Dit voornemen staat dan ook duidelijk vermeld in het Nationaal Actieplan 1325. Verschillende mogelijke activiteiten worden momenteel door het departement en de ambassades onderzocht voor financiering.

- 38 *Hoe staat het met de uitvoering van de aangenomen motie van lid Peters c.s. van 8 november 2007 (31 200 V nr. 53), waarin de regering wordt verzocht een financiële bijdrage te leveren aan het Unifem-Afghanistan programma in 2008 en volgende jaren? Zie actiepunten 46 en 47 van het actieplan.*

Recentelijk werd van UNIFEM Afghanistan een projectvoorstel ontvangen gericht op de versterking van beleid op uitbanning van geweld tegen vrouwen in Afghanistan. Gezien de aandacht voor rechten van vrouwen in het Nederlands mensenrechtenbeleid en de slechte situatie van vrouwen in Afghanistan zal Nederland een financiële bijdrage leveren aan UNIFEM Afghanistan. Wij zullen de Kamer hiervan op de hoogte houden.

- 39 *Blijft het samenwerkingsproject met Roemenië en eventueel Bulgarije en Nigeria beperkt tot het bieden van technische assistentie? Wat doet u verder aan lotsverbetering voor slachtoffers die terugkeren naar hun herkomstland?*

Opvang en re-integratie van slachtoffers zijn nadrukkelijk onderdeel van de samenwerking met genoemde landen. Zo richt het vervolgproject met Roemenië zich op

de opbouw van lokale afdelingen van het nationaal agentschap voor de bestrijding van mensenhandel. Deze lokale afdelingen moeten ervoor zorgen dat slachtoffers bij de juiste hulpverleningsinstanties terecht komen. Het NGO-project dat met betrekking tot Bulgarije wordt gefinancierd, beoogt de procedures en modaliteiten voor de doorverwijzing en opvang van slachtoffers in dat land uit te werken, met als doel tot een plan te komen dat kan worden overgenomen door de Bulgaarse nationale commissie voor de bestrijding van mensenhandel. In Nigeria wordt via de Nederlandse ambassade een IOM-programma voor de oprichting van opvangtehuizen medegefinancierd.

Slachtoffers die vanuit Nederland naar hun land van herkomst willen terugkeren, kunnen gebruik maken van de terugkeer- en herintegratieregelingen die in samenwerking met het IOM zijn opgezet. De inzet is om de ondersteuning van herintegratie de komende jaren voort te zetten en waar nodig uit te breiden, vooral ook voor kwetsbare groepen. De beleidsvoornemens daartoe worden nader uitgewerkt in de toegezegde notitie over internationale migratie en ontwikkeling.

- 40 *Hoe wordt de definitie van terrorisme gebruikt om mensenrechtenactivisten en verzetsstrijders te onderscheiden van terroristen? Kan de dunne scheidlijn tussen activist en terrorist toe leiden dat het moeilijk is te bepalen tot welke groep bepaalde mensen behoren, denk aan de demonstranten in Tibet en Palestijnse actievoerders? Hoe verhoudt zich de definitie van terrorist tot het recht op verzet? Zie actiepunten 61 t/m 69 van het actieplan.*

De vraag raakt aan de kern van de controverse die nog altijd de totstandkoming van een alomvattend verdrag tegen terrorisme tegenhoudt. Het is juridisch moeilijk de activist van de terrorist te onderscheiden. In een verdragstekst is dat zelfs onmogelijk. Daarom dient het verdrag niet zozeer het fenomeen terrorisme in abstracto te definiëren, als wel terroristische handelingen in concreto, hetgeen in de thans voorliggende ontwerptekst op bevredigende wijze het geval is. Naar inzicht van de regering dient vervolgens in het verdrag voor die handelingen geen enkele rechtvaardiging te worden toegelaten. Over dat laatste bestaat helaas nog geen overeenstemming.

Overigens willen wij bij deze graag waarschuwen tegen het in een adem noemen van de term terrorisme en het belangrijke werk van mensenrechtenverdedigers. In tegenstelling tot terroristen nemen mensenrechtenverdedigers geen toevlucht tot gewelddadige middelen, maar zetten zij zich op vreedzame wijze in ten behoeve van bevordering van mensenrechten. Deze activiteiten verdienen in mijn ogen alle steun. In dit kader maak ik mij zorgen over het feit dat mensenrechtenverdedigers het werken in bepaalde landen onmogelijk wordt gemaakt onder het mom van contra-terrorisme wetgeving. In deze gevallen zal Nederland, in EU-kader en bilateraal, stevig stelling nemen om misbruik van terrorismewetgeving tegen mensenrechtenverdedigers te voorkomen.

- 41 *Hoe verhoudt zich het recht op bescherming bij terrorismebestrijding tot het 'responsibility to protect' en het recht op zelfverdediging? Hoe is het recht op bescherming verankerd in het internationale recht? Zie actiepunt 61 van het actieplan.*

Recht op bescherming bij terrorismebestrijding is een algemeen recht op grond waarvan burgers moeten kunnen rekenen op maatregelen van de overheid tegen terrorisme. Dit recht is niet specifiek opgenomen in bestaande mensenrechtenverdragen, maar moet worden afgeleid uit andere rechten die daarin wel zijn opgenomen. Voor wat betreft 'responsibility to protect' wordt verwezen naar het antwoord op vraag 89. Artikel 51 van

het VN-handvest erkent het zelfverdedigingsrecht van staten bij een gewapende aanval, wat ook betrekking kan hebben op terroristische aanslagen.

- 42 *Hoe verhoudt zich het recht op verzet met actiepunt 62 van het actieplan, waarin de bescherming van mensenrechten essentieel wordt genoemd bij het voorkomen van extremisme en gewelddadige politieke oppositie? Wat is de definitief van "gewelddadige politieke oppositie" en "extremisme" die voorkomen moeten worden? Kunt u hier voorbeelden van geven? Zie actiepunt 62 van het actieplan.*

Van een 'recht op verzet' als zodanig is in het internationale recht geen sprake. Wel kan sprake zijn van bepaalde situaties waarin het gerechtvaardigd zou kunnen zijn dat individuen of groepen van individuen zich verzetten tegen bepaalde omstandigheden. Er bestaat in beginsel niet een recht op gewelddadige politieke oppositie noch bijv. een recht op gewelddadige extremistische acties.

- 43 *Tot welke resultaten verplicht Nederland zich wanneer zij zich inspant voor de integrale opname van mensenrechten bij de bestrijding van terrorisme bij de implementatie van de VN-contraterrorisme strategie? Zie actiepunt 62 van het actieplan.*

Zoals aangegeven in het Actieplan zal Nederland, in samenwerking met onder andere Zweden en het kantoor van de Hoge Commissaris van de Rechten van de Mens, na de zomer in New York een speciaal evenement organiseren, teneinde andere VN-lidstaten te bewegen zich op een positieve wijze in te zetten om respect voor mensenrechten in het kader van terrorismebestrijding te garanderen. De nadruk zal hierbij komen te liggen op het identificeren van 'best practices' op het gebied van beleidsformulering en implementatie. Nederland zal er voor waken dat de contraterrorismestrategie, en met name de mensenrechtenparagrafen, worden opengebrouwen en heronderhandeld. Doel blijft behoud van de gemaakte afspraken zodat daadwerkelijk verder gewerkt kan worden aan de implementatie. Aangezien terrorismebestrijding voor een belangrijk deel plaatsvindt in internationaal verband is Nederland voor het realiseren van deze doelstelling ook afhankelijk van andere landen. Feit is echter dat Nederland voorop zal blijven lopen om te bevorderen dat respect voor mensenrechten een integraal onderdeel zal uitmaken van de bestrijding van terrorisme. Het Oud-Poelgeest proces is eveneens in dit kader te plaatsen.

- 44 *Op welke manier doet Nederland recht aan het recht op verzet tegen buitenlandse overheersing, wanneer zij, en andere westerse landen in de definitie van terrorisme, geen onderscheid wil maken tussen terrorisme en verdediging van eigen land en vrijheid? Zie actiepunt 64 van het actieplan.*

Ik verwijs naar mijn antwoord op vraag 40. Centraal staat de terroristische handeling. Een op zichzelf legitiem doel, verzet tegen buitenlandse overheersing, mag nimmer als excuus worden gebruikt om naar terroristische daden te grijpen.

- 45 *Welke criteria worden gehanteerd om te bepalen of middels het mensenrechtenfonds en het Programma Ondersteuning Buitenlands Beleid, de juiste aandacht wordt gegeven aan respect voor mensenrechten en versterking van de rechtstaat in de strijd tegen het terrorisme? Zie actiepunt 66 van het actieplan.*

Zowel het Mensenrechtenfonds als het Programma Ondersteuning Buitenlands Beleid kunnen worden ingezet ten behoeve van ondersteuning van initiatieven gericht op het bevorderen van respect voor mensenrechten en versterking van de rechtsstaat in de strijd tegen het terrorisme. De criteria waaraan projectvoorstellen moeten voldoen, zijn gepubliceerd in de Staatscourant. Bij de beoordeling van dit soort projectvoorstellen en vervolgens bij het beoordelen van de inhoudelijke rapportages zal specifiek gelet worden op respect voor mensenrechten en versterking van de rechtsstaat inderdaad een centrale plaats inneemt in de implementatie van het initiatief en zal beoordeeld worden in hoeverre de in het projectvoorstel gestelde doelstellingen ook daadwerkelijk gehaald worden.

- 46 *Wat zijn de bestaande problemen met de Verenigde Staten (VS) op het gebied van mensenrechten? In hoeverre is het voor Nederland aanvaardbaar dat de VS, een belangrijk partner van Nederland, het Internationaal Strafhof niet erkent? Welke actie gaat u daartegen ondernemen? Zie actiepunt 68 van het actieplan.*

Nederland verschilt met name van standpunt met de VS waar het gaat om de Amerikaanse doodstrafwetgeving, alsook wat betreft de invulling van het mensenrechtenbeleid in de strijd tegen het terrorisme. Zie tevens beantwoording van vragen 69, 71, 76 en 79. Ook als het gaat om seksuele en reproductieve gezondheid en rechten verschilt Nederland in benadering met de VS. De Verenigde Staten hanteert een 'Global Gag Rule', waardoor niet-gouvernementele organisaties die zich met abortus bezighouden geen aanspraak kunnen maken op Amerikaanse ontwikkelingsgelden. Wat betreft inspanningen op het gebied van HIV/Aids preventie is voor Nederland belangrijk dat alle jongeren toegang hebben tot informatie, dienstverlening en voorbehoedmiddelen om seksueel overdraagbare aandoeningen en HIV infectie te voorkomen, evenals ongewenste zwangerschappen. De VS benadrukt seksuele onthouding, in het bijzonder voor het huwelijk.

De VS heeft het Statuut van het Internationaal Strafhof op 31 december 2000 ondertekend. De ratificatieakte is evenwel nimmer gedeponereerd. Vanzelfsprekend acht Nederland het teleurstellend dat de VS geen partij is bij het Hof. Nederland benut dan ook, bilateraal en in nauwe samenwerking met EU-partners, stelselmatig zich voordoende mogelijkheden om de VS-positie ten aanzien van het Internationaal Strafhof in positieve zin te beïnvloeden. Sinds enige jaren kiest de VS een meer gematigde toon. Overeenstemming over het doel, namelijk de bestrijding van straffeloosheid van plegers van de meest ernstige misdrijven, wordt voorop gesteld. Internationaal overleg ten aanzien van Soedan/Darfur laat zien dat de VS zich constructief kan opstellen ten aanzien van de rol van het Internationaal Strafhof. Nederland zal stelling blijven nemen tegen de meer principiële bezwaren die de VS heeft tegen het Internationaal Strafhof als instrument ter bestrijding van straffeloosheid.

- 47 *In welke acht OS-partnerlanden wordt door het maatschappelijk middenveld, het bedrijfsleven en de Nederlandse ambassade samengewerkt om geweld tegen vrouwen te bestrijden? Op basis van welke criteria is voor deze landen gekozen? Welke criteria worden gebruikt om vijf andere niet-partnerlanden te identificeren? Welke voorbedragen worden door de Nederlandse ambassades ingezet in de samenwerking? Welke overige middelen worden door de Nederlandse ambassades ingezet? Welke effectiviteitsmonitoring van zal plaatsvinden in de landen? zie actiepunt 43 van het*

actieplan.

In het kader van de ondertekening van het Schoklandakkoord Aanpak van Geweld tegen vrouwen zijn momenteel zes ambassades in OS-partnerlanden gestart met de uitwerking van het akkoord, in samenwerking met de in deze landen aanwezige Nederlandse NGO's, hun lokale counterparts en in enkele landen het bedrijfsleven. Deze zes landen zijn Guatemala, Bangladesh, Ghana, Ethiopië, Mozambique en Macedonië. Twee landen, Nicaragua en DRC zullen in de loop van dit jaar of begin 2009 starten.

In 2007 is een inventarisatie gemaakt onder partnerlanden naar interesse en capaciteit om een beleidsintensivering m.b.t. de aanpak van geweld tegen vrouwen uit te voeren. Criteria waren a. de aanwezigheid van reeds lopende activiteiten op dit terrein, c.q. de aanwezigheid van een klimaat waarbinnen Nederland een bijdrage kan leveren aan positieve ontwikkelingen, b. aanwezige expertise, bereidheid en beheerscapaciteit op de ambassade, c. aanwezigheid van Nederlandse NGO's die ter plekke activiteiten op het terrein van geweld tegen vrouwen ontwikkelen of willen gaan uitvoeren, d) spreiding over regio's en landencategorieën.

Op basis van voorstellen van de posten zijn de volgende bedragen gereserveerd:

2008

	2009	2010	2011	
Ethiopië	1.200.000	500.000	1.000.000	0
Mozambique	500.000	900.000	900.000	900.000
Guatemala	500.000	500.000	500.000	500.000
Bangladesh	300.000	900.000	1.200.000	1.500.000
Macedonië	70.000	80.000	80.000	0
DRC	0	900.000	1.000.000	1.000.000
Nicaragua	0	900.000	1.000.000	0
Ghana	1.200.000	800.000	1.000.000	0

Op korte termijn zal worden besloten in welke niet-partnerlanden ambassades zullen gaan bijdragen aan de bestrijding van geweld tegen vrouwen. Deze niet-partnerlanden zullen worden geselecteerd op basis van de volgende criteria: a. aanwezige expertise op het terrein van vrouwenrechten op de ambassade, b. reservering van middelen uit het mensenrechtenfonds door de ambassade voor inzet ter verbetering van vrouwenrechten, c. spreiding over regio's.

De activiteiten zullen met de huidige bezetting worden uitgevoerd; er zullen geen extra middelen worden ingezet. Aan de betrokken ambassades zal worden gevraagd een kort plan van aanpak op te stellen met een analyse van de situatie in het land en de middelen die de ambassade wil gaan inzetten om hierin verbetering te brengen. Op basis van dit plan van aanpak zal de effectiviteit van de inzet van de ambassade worden gemonitord.

48 *Wat is de stand van zaken betreffende de uitvoering van de motie Peters c.s. (8 november 2007, 31 200 V nr. 59) over onderzoek naar de belemmeringen bij uitzending*

van politietrainers? Zie actiepunt 74 van het actieplan.

Voor de beantwoording van deze vraag over uitbreiding van het aantal Nederlandse politietrainers in Afghanistan verwijs ik u graag naar Kamerbrief inzake de periodieke stand van zaken betreffende de voortgang van de missie in Afghanistan (DVB/CV-069/08) d.d. 15 februari 2008.

- 49 *Tot welke resultaten verplicht Nederland zich wanneer het speciale aandacht geeft aan het verbeteren van de positie van vrouwen binnen het hele spectrum aan crisisbeheersing en wederopbouw? Zie actiepunt 83 van het actieplan.*

Het Nederlands Nationaal Actieplan 1325 heeft als doel systematische aandacht, erkenning en ondersteuning voor de positie van vrouwen in (post)conflictsituaties te verkrijgen en de verantwoordelijkheden van de verschillende instanties op dit gebied op een rij te zetten. Het actieplan verbindt de terreinen van ontwikkeling, veiligheid, diplomatie, en maatschappelijke actie die zich inzetten voor conflictpreventie, vredesonderhandelingen en wederopbouw.

- 50 *Zal er een financiële bijdrage worden gegeven aan de internationale conferentie over straffeloosheid en transitional justice? Hoe hoog zal die bijdrage zijn en uit welk fonds wordt de bijdrage betaald? Met welke vooraanstaande internationale NGO's wordt gesproken om bij de conferentie te betrekken? Zie actiepunt 87 van het actieplan.*

Er zal een financiële bijdrage worden gegeven aan de internationale conferentie over straffeloosheid en transitional justice. De hoogte van de bijdrage is thans nog niet bekend; de conferentie is voor de eerste helft van 2009 gepland. De bijdrage aan de conferentie zal uit de centrale middelen van het ministerie worden betaald. Er heeft een eerste oriënterend gesprek plaatsgevonden met de vooraanstaande internationale NGO "International Centre for Transitional Justice".

- 51 *Welke andere middelen worden eveneens ingezet om capaciteitsopbouw van mensenrechtenverdedigers te financieren, naast het mensenrechtenfonds en het Vakbondsmedefinancieringsprogramma? Om wat voor bedragen gaat dit? Zie actiepunt 97 van het actieplan.*

Naast het mensenrechtenfonds en het Vakbondsmedefinancieringsprogramma bestaat er een financieringsfaciliteit "mensenrechten in partnerlanden", waaruit ambassades in partnerlanden mensenrechtenprojecten, zoals capaciteitsopbouw van mensenrechtenverdedigers, kunnen financieren. Voor deze financieringsfaciliteit "mensenrechten in partnerlanden" is een bedrag van 8,9 miljoen toegekend. Een groot deel van deze fondsen worden gebruikt voor financiering van mensenrechtenorganisaties, die dit geld onder meer kunnen gebruiken om hun capaciteit op te bouwen.

Daarnaast worden met centrale middelen zoals SALIN, TMF en de financieringsfaciliteit "mensenrechten centraal" diverse mensenrechtenorganisaties gefinancierd die met dit geld het werk van mensenrechtenverdedigers ondersteunen. Zo verstrekt het ministerie een meerjarige subsidie van circa 400.000 euro aan een organisatie die mensenrechtenverdedigers in de Euro-Mediterrane regio bijstaat en een meerjarige subsidie van circa 700.000 euro aan een NGO die mensenrechtenverdedigers

uit de hele wereld begeleidt bij hun optreden in VN-mensenrechtenfora.

Het Vakbondsmedefinancieringsprogramma is een apart financieringskader voor onze partners FNV en CNV voor de periode 2005-2008. Zij bepalen jaarlijks hoe de middelen worden besteed en in welke landen. Het betreft met name capaciteitsopbouw van partnerorganisaties in ontwikkelingslanden. In 2006 is ongeveer €1,7 miljoen, zijnde 10 % van de voor 2006 vastgestelde middelen besteed aan activiteiten gericht op het bevorderen van arbeidsrechten en de erkenning vakbondsrechten. De cijfers over 2007 zijn nog niet bekend.

- 52 *Uit welke fonds kwamen de financiële middelen om de expert op het gebied van non-discriminatie van homoseksuelen bij het kantoor van de Mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa te financieren? Zal Nederland deze expert ook in de jaren hierna blijven financieren? Zie actiepunt 60 van het actieplan.*

De financiering van de expert op het gebied van non-discriminatie van homoseksuelen komt uit het budget 'Mensenrechten centraal', van waaruit Nederland bijdraagt aan internationale organisaties zoals OHCHR en de Raad van Europa. Op dit moment kan nog niet worden beoordeeld of de financiering door Nederland van deze functie ook na 2009 zal worden voortgezet. Idealiter zou deze functie een vaste positie binnen het bureau van de Mensenrechtencommissaris worden, waardoor externe financiering overbodig is.

- 53 *Wanneer het Nederland niet lukt om de discriminatie van homoseksuelen te verminderen in landen, is zij dan bereid om, overeenstemmend met de 'responsibility to protect', homoseksuelen die met de dood worden bedreigd in hun eigen land, asiel aan te bieden? Zie actiepunt 57 van het actieplan.*

Uit het antwoord op vraag 89 blijkt dat 'responsibility to protect' geen betrekking heeft op asielverlening.

Op basis van het VN-vluchtelingenverdrag is het niet mogelijk om als vluchteling in het eigen land erkend te worden. Territoriaal asiel kan slechts in Nederland worden aangevraagd en verleend. In Nederland worden alle asielaanvragen op hun individuele merites beoordeeld en kan vervolging vanwege homoseksuele handelingen of homoseksualiteit een grond voor asiel vormen op grond van internationale verdragen. Het vreemdelingenbeleid wordt door de staatssecretaris van Justitie ten opzichte van ieder land of gebied afzonderlijk vastgesteld. Als sluitstuk kan Nederland nationaal beleid formuleren ten aanzien van homoseksuelen die vanwege hun geaardheid problemen ondervinden in hun land van herkomst. Nederland kent op dit moment een speciaal beleid ten opzichte van homoseksuelen afkomstig uit Iran.

- 54 *In welke onderdelen valt het OSW-budget t.b.v. Colombia te classificeren? Is het juist, dat ongeveer 70 % van het budget toevalt aan milieuprojecten en 30 % t.b.v. mensenrechten? Is dit geen grote onbalans? Kan dit worden bijgesteld?*

Het OSW-budget voor Colombia voor de komende jaren bedraagt ongeveer €18 miljoen per jaar, in een drietal sectoren/ thema's, te weten Milieu, Goed Bestuur/ Mensenrechten/ Vredesopbouw en Ondernemingsklimaat (groei en verdeling).

De verhouding tussen de verschillende aandachtsgebieden is ruwweg: 66%- 28%- 6%.

Rekening houdend met het feit dat 50% van de milieufondsen vastligt in sectorale begrotingssteun, het milieuprogramma veel aandacht besteedt aan mensenrechten, goed bestuur en vredesopbouw en dat organisaties die actief zijn op het terrein van mensenrechten/ goed bestuur en vredesopbouw een beperkte absorptiecapaciteit hebben, is er hier geen sprake van een onbalans.

Het milieuprogramma richt zich op het versterken van het openbaar bestuur en op de preventie van (milieu) conflicten in gebieden van grote ecologische waarde. 50% van de beschikbare fondsen wordt in de vorm van sectorale begrotingssteun gegeven om de centrale en decentrale milieuautoriteiten te versterken. De overige fondsen worden besteed aan ondersteuning van Indiaanse en Afro-Colombiaanse gemeenschappen (die buitenproportioneel getroffen worden door het interne gewapende conflict) en het verwezenlijken van de grondwettelijk vastgelegde rechten van deze minderheden. Deze aanpak staat ook centraal in de activiteiten van de ambassade die gericht zijn op het voorkomen van (milieu)conflicten die het gevolg zijn van de illegale cocateelt, de uitbreiding van grootschalige landbouw, mijnbouw en olie-exploratie en -exploitatie en de aanleg van grote infrastructurele werken.

55 *Op welke wijze begeleidt Buza / ambassades Nederlandse investeerders in conflictgebieden in het kader van de mensenrechten?*

In de mensenrechtenstrategie is opgenomen dat nog dit jaar een bedrijfslevendag wordt georganiseerd over MVO in relatie tot mensenrechten. De situatie in conflictgebieden vereist in dit verband specifieke aandacht. Waar gewenst, kunnen de ambassades Nederlandse bedrijven adviseren over het ondernemen in conflictgebieden. Uit verkennende gesprekken met het bedrijfsleven is reeds gebleken dat lang niet alle bedrijven vertrouwd zijn met de inspanningen van ambassades op het gebied van mensenrechten. Hun contacten strekken zich primair uit tot de economische afdeling van de ambassades, terwijl mensenrechtenactiviteiten vooral door de politieke afdeling worden ondernomen. De bedrijfslevendag zal dan ook vooral gericht zijn op het onderzoeken van de mogelijkheid de inzichten en ervaringen van bedrijven met mensenrechtenkwesties in het buitenland een rol te laten spelen bij de inspanningen van ambassades op dit gebied. Daarnaast wordt in het kader van een MVO-initiatief waarin het ministerie van Economische Zaken actief participeert, t.w. de Voluntary Principles on Security and Human Rights, aandacht besteedt aan het respect voor mensenrechten bij de bescherming van installaties van bedrijven in de olie-, gas- en mijnbouwsector.

56 *U geeft aan dat de extra investering in het Nederlandse mensenrechtenbeleid een taak is voor iedereen - minister of ambtenaar op het departement of een ambassade? Moet het niet zo zijn dat deze extra investering geldt voor elke minister en elke ambtenaar, voor elke gemeente en bijvoorbeeld voor het Nederlandse bedrijfsleven?*

Het Nederlandse mensenrechtenbeleid zoals vormgegeven in de mensenrechtenstrategie is door de ministerraad goedgekeurd. De strategie veronderstelt een extra investering voor elke ambtenaar of minister die direct of indirect betrokken zijn bij het buitenlands beleid.

Gemeentes, bedrijven, maatschappelijke instellingen of andere actoren dragen geen directe verantwoordelijkheid voor de uitvoering van overheidsbeleid maar kunnen vanzelfsprekend een belangrijke rol spelen op het terrein van mensenrechten.

De rol van het bedrijfsleven is toegelicht in hoofdstuk 4.4. van de mensenrechtenstrategie.

In de mensenrechtenstrategie wordt tevens melding gemaakt van het belang van samenwerking (partnerschap) met het maatschappelijk middenveld om de doelstellingen van de strategie te realiseren (hoofdstuk 1.4.3).

- 57 *U geeft aan dat Nederland zich bijvoorbeeld sterk maken voor het uitbannen van kinderarbeid en het tegengaan van discriminatie van homoseksuelen? Moet ervan worden uitgegaan dat dit een prioritering is of zet u zich in gelijke mate in voor alle genoemde onderwerpen?*

De Nederlandse regering heeft in de strategie verschillende prioriteiten aangebracht om de beschikbare middelen zo effectief mogelijk te kunnen inzetten. Zo zijn er vier prioriteitsthema's gekozen; universaliteit; mensenrechten, vrede en veiligheid; de ondeelbaarheid van mensenrechten en de stem van mensenrechten. Ook binnen deze thema's is het wenselijk prioriteiten op te stellen en zijn binnen het thema 'universaliteit' een zestal onderwerpen geïdentificeerd waar Nederland extra aandacht aan zal besteden. Dit betreft naast bevordering van kinderrechten en bestrijding van discriminatie van homoseksuelen ook de bevordering van de rechten van vrouwen, bestrijding van de doodstraf, tegengaan van marteling, de bevordering van de individuele vrijheid van godsdienst en levensovertuiging en bescherming van religieuze minderheden. Voor deze onderwerpen streeft de regering naar een gelijke mate van inzet, al kan blijken dat als gevolg van nationale of internationale ontwikkelingen het ene onderwerp meer mogelijkheden voor inzet biedt dan het andere. Overigens is hiermee niet gezegd dat onderwerpen die niet als prioriteit zijn gekozen niet aan bod komen in het Nederlandse mensenrechtenbeleid. Ook ten aanzien van andere dossiers zal Nederland actief blijven. De strategie geeft vooral aan waar een extra inspanning gerealiseerd zal worden.

- 58 *Welke landen bedoelt u met 'deze landen' die meer invloed hebben gekregen op de VN-mensenrechtenraad?*

De regionale verdeling van de 47 zetels van de VN-mensenrechtenraad heeft geleid tot een relatief kleinere invloed van de groep Westerse en overige landen (WEOG). De WEOG-landen hebben 7 van de 47 zetels in de Raad. De VN-mensenrechtencommissie telde 53 leden, waaronder 10 WEOG-landen. De nieuwe regionale verdeling van de zetels leidt tot een grotere invloed van de overige groepen. De Afrikaanse en Aziatische groepen, die in de VN-mensenrechtencommissie relatief ondervetegenwoordigd waren met respectievelijk 15 en 12 zetels, hebben in de Raad met 13 zetels per groep per saldo meer invloed. De Latijns-Amerikaanse en Oost-Europese landen hebben in de Raad nagenoeg evenveel invloed als in de Commissie. Het volledige overzicht van het lidmaatschap van de Raad per groep is beschikbaar via www.ohchr.org

- 59 *Is de regering van mening dat aan de sociale grondrechten in het algemeen geen rechtstreekse werking toekomt, omdat aard en inhoud van de verdragen alsmede de formulering van de verdragsbepalingen impliceren dat de verdragen zijn gericht op geleidelijke verwezenlijking door middel van wetgeving en andere uitvoeringsmaatregelen?*

In eerste instantie ligt het niet voor de hand dat aan sociale grondrechten rechtstreekse werking toekomt, doch dit zal in individuele gevallen aan het oordeel van de rechter moeten worden overgelaten. Vermoedelijk zullen in de beoordeling door de rechter de inhoud van het betreffende verdrag, de formulering van de verdragsbepalingen en de mate waarin het verdrag uit gaat van geleidelijke verwezenlijking door middel van wetgeving en andere uitvoeringsmaatregelen een rol spelen. Ook de beoordeling van de verdragsverplichtingen door internationale toezichthoudende instanties kan een rol spelen bij het rechterlijk oordeel.

- 60 *Aan wie is de beoordeling of acties van de VN-mensenrechtenraad eenzijdig en ongebalanceerd zijn, aan een lidstaat of aan het collectief? Hoeveel mensenrechtenschendingen zijn er in het Midden-Oosten en om wat voor soort schendingen gaat het precies? In hoeveel gevallen heeft u tot nu toe afstand genomen van uitspraken en acties van de VN en wat waren deze uitspreken en acties precies? Hoe verhoudt zich dit tot een universele uitleg van de mensenrechten?*

De VN-Mensenrechtenraad kan resoluties aannemen, maar dat neemt niet weg dat individuele staten als Nederland het recht hebben om te oordelen dat er al dan niet sprake is van een eenzijdige of ongebalanceerde benadering. Indien Nederland het oneens is met acties die in de Mensenrechtenraad worden genomen, wordt dit bekend gemaakt door middel van verklaringen die in EU-verband of bilateraal worden uitgesproken. Het belang dat Nederland hecht aan een effectieve en efficiënte Mensenrechtenraad wordt gedeeld door de VN Secretaris Generaal Ban Ki-Moon, de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten Arbour en andere landen die zich inzetten voor de wereldwijde bescherming en bevordering van mensenrechten. Eenzijdig aandacht van de Mensenrechtenraad voor slechts één land of één conflict doet hier afbreuk aan.

Om zicht te krijgen op het soort en de hoeveelheid schendingen van de mensenrechten in individuele landen in het Midden-Oosten gaat de regering af op rapportages door ambassades, van de VN (bijv. door de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten, Speciale Rapporteurs etc), van deskundige mensenrechtenorganisaties (bijv. Amnesty International, FIDH, Human Rights Watch en vele andere grote en kleine NGO's) en van derde landen. Het beeld dat uit al deze informatie ontstaat, is dat vrijwel alle mensenrechten in meer of mindere mate in de regio worden geschonden.

- 61 *Organisaties als de Raad van Europa en de OVSE doen belangrijk werk op het gebied van mensenrechten. Burgers blijken hier weinig van op de hoogte te zijn. Hoe wil de minister bewerkstelligen dat genoemde organisaties meer in de bekendheid komen?*

De betekenis van de OVSE op het gebied van de Menselijke Dimensie komt vooral tot uitdrukking in de activiteiten van het Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), de door ODIHR georganiseerde bijeenkomsten waaraan ook vele niet-gouvernementele organisaties deelnemen en de werkzaamheden van andere autonoom opererende OVSE-instellingen zoals de Hoge Commissaris inzake Nationale Minderheden (HCNM). Daarnaast leveren ook de OVSE-veldpresenties in diverse

deelnemende staten een actieve bijdrage op het gebied van mensenrechten, democratisering en rechtsstaat.

Nederland financiert de actieve deelname van Nederlandse niet-gouvernementele organisaties aan door ODIHR georganiseerde bijeenkomsten, ondermeer via het Nederlands Helsinki Comité (dat ook door publicatie van het door mij medegefinancierde tijdschrift “Security and Human Rights” (voorheen “Helsinki Monitor”) bredere aandacht geeft aan de betekenis van de OVSE). Het werk van de HCNM krijgt bredere publieksaandacht door financiering van de tweejarige “Max van der Stoel-prijs”. Tenslotte levert Nederland een financiële bijdrage aan een medio 2008 in Wenen te organiseren “Model OSCE” dat de bekendheid van de OVSE onder middelbare scholieren in alle aan de OVSE deelnemende landen moet helpen vergroten.

De werkzaamheden van de Raad van de Europa op het gebied van mensenrechten, rechtsstaat en democratie zijn meestal van lange adem en krijgen slechts incidenteel publieke aandacht. Ook vinden veel werkzaamheden plaats achter de schermen, zoals voorbereiding van verkiezingen in een land en advisering bij grondwetswijzingen.

In 2009 en 2010 bestaan respectievelijk de Raad van Europa zelf en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens 60 jaar. Beide gelegenheden zullen aangegrepen worden om de betekenis van de Raad van Europa scherper onder de aandacht van het bredere publiek te brengen.

- 62 *Hoe denkt u concreet te kunnen bevorderen dat Rusland protocol 14 van het EVRM spoedig zal ratificeren? Wat zijn de voornaamste argumenten voor de Russen om niet tot ratificatie van dit protocol over te gaan?*

Het besluit protocol 14 niet te ratificeren is genomen door de Doema in de vorige samenstelling onder president Poetin. Als bezwaren werden destijds met name geopperd het feit dat onder protocol 14 één rechter een zaak niet-ontvankelijk kan verklaren (de tegenovergestelde beslissing kan overigens nimmer door één rechter worden genomen) en dat het nieuw ingevoerde ontvankelijkheidscriterium klagers zou benadelen. Nederland zal thans bij elke geschikte gelegenheid, bilateraal en in EU-verband, druk uitoefenen op de Doema in de nieuwe samenstelling en de nieuwe president om tot ratificatie van protocol 14 over te gaan.

- 63 *Hoe verhoudt zich de steeds groter worden rol van mensenrechten in het EU-beleid zich tot het belang van een goed functionerende Raad van Europa en het EHRM, mede in het licht van een mogelijke toetreding van de EU tot het EVRM?*

De Europese Unie en de Raad van Europa zijn vorig jaar een Memorandum of Understanding overeengekomen, waarin de reeds bestaande samenwerking tussen beide organisaties is geformaliseerd en verder wordt geïntensiveerd. Hierin wordt uitdrukkelijk verklaard dat de Raad van Europa het ijkpunt voor mensenrechten, rechtsstaat en democratie zal blijven en is afgesproken dat op gemeenschappelijke onderwerpen coördinatie zal plaatsvinden tussen beide organisaties. Als de EU tot het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens toetreedt, is de EU gehouden aan de bepalingen van dit verdrag en kunnen burgers bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens klachten indienen tegen de EU.

- 64 *Deelt u de mening dat bij het bespreken van mensenrechtenschendingen in VN-verband niet alleen de VN-mensenrechtenraad en de Derde Commissie van de AVVN, maar ook de VN-Veiligheidsraad een voorname rol zou moeten spelen?*

Ja, indien mensenrechtenschendingen gevolgen hebben voor de internationale vrede en veiligheid, ligt het in de rede dat de VN-Veiligheidsraad een rol speelt. In het algemeen pleit Nederland daar ook voor. Recentelijk heeft Nederland hiervoor gepleit tijdens de protesten van monniken in Birma in september/oktober 2007. Daarbij past de kanttekening dat met name sommige permanente leden van de Veiligheidsraad terughoudend zijn bij het agenderen van mensenrechtenkwesties in de Raad, aangezien dit door hen wordt gezien als ongewenste inmenging in binnenlandse aangelegenheden van soevereine staten.

- 65 *Hoe verhoudt binnen de OVSE ODIHR zich tot de parlementaire tak? Kunt u ingaan op fricties tussen deze twee groepen en mogelijke oplossing?*

Over de achtergronden van de fricties tussen ODIHR en de OVSE Parlementaire Assemblee, met name op het gebied van verkiezingswaarneming, informeerde ik u uitvoerig in mijn brief d.d. 31 mei 2007 (Kamerstuk 21501-02 nr 754), later nog geactualiseerd in mijn brieven over inzet bij en resultaten van de OVSE Ministeriële Raad van Madrid (29-30 november 2007).

Recentelijk heb ik deze problematiek ook besproken met het huidige (Finse) OVSE-Voorzitterschap. Het is mede aan de actieve inzet van mijn Finse collega Kanerva te danken dat er rond de Russische presidentsverkiezingen binnen de OVSE ditmaal wel één lijn kon worden getrokken. Ook rond andere verkiezingen blijft het OVSE-Voorzitterschap, ondermeer door benoeming van een speciale eigen vertegenwoordiger terzake, actief de interne eenheid en samenwerking bevorderen.

Een oplossing zie ik slechts in een constructieve samenwerking tussen beide OVSE-instellingen, waarbij beide hun specifieke bijdrage leveren op basis van eigen ervaring en expertise en uitgaande van hun eigen verantwoordelijkheden zoals nader gespecificeerd in de in 1997 gesloten onderlinge Samenwerkingsovereenkomst.

- 66 *U geeft aan dat binnen het Nederlandse buitenlands beleid mensenrechten een centrale plaats krijgen. Betekent dit dat dit tot op heden niet of niet voldoende het geval was?*

Nederland heeft een traditie van voorvechter op het gebied van mensenrechten. Het is van belang deze traditie voort te zetten. In 'Naar een menswaardig bestaan; een mensenrechtenstrategie voor het buitenlands beleid' geeft de regering zijn analyse van en visie op recente ontwikkelingen op het gebied van mensenrechten. De regering is van mening dat mensenrechten hoog op de internationale agenda horen. Hiertoe is extra inzet noodzakelijk.

- 67 *Hoe verhoudt het werk van de mensenrechtenambassadeur zich tot het werk van de Nederlandse ambassades en vertegenwoordigingen? Is het instellen van de mensenrechtenambassadeur van meerwaarde geweest?*

De functie van mensenrechtenambassadeur werd eind 1999 ingesteld. De taak van de ambassadeur is driedelig: het integreren van mensenrechten in alle onderdelen van het beleid, het uitvoeren van verkennende missies en onderhouden van contacten met het

maatschappelijke middenveld. De mensenrechtenambassadeur geeft daarmee uitvoering aan het mensenrechtenbeleid. Ook ondersteunt hij de minister van Buitenlandse Zaken en de minister voor Ontwikkelingssamenwerking bij het zichtbaar maken van het beleid. Zowel in het buitenland als in Nederland. De ambassadeur levert daarmee een belangrijke bijdrage aan de uitvoering van het mensenrechtenbeleid.

De Nederlandse ambassades zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van het mensenrechtenbeleid in hun ambtsgebied. Zij werken nauw samen met de mensenrechtenambassadeur en kunnen desgewenst een beroep op hem doen bij de uitvoering, bijvoorbeeld door het uitvoeren van verkennende missies en in de politieke dialogen die de ambassades voeren over mensenrechten.

68 *Waarop zal het prioriteitsbeleid van het nieuwe mensenrechtenfonds zich richten?*

De prioriteiten van het Mensenrechtenfonds zijn nauw gerelateerd aan de prioriteiten van de mensenrechtenstrategie. De beleidsregels behorend bij het Mensenrechtenfonds zijn gepubliceerd in de Staatscourant (21 september 2007, nr 183/ pag. 12).

69 *Wat is er concreet gedaan om de grootste bondgenoot van de EU, de Verenigde Staten van Amerika, tot afschaffing dan wel een moratorium op de uitvoering van de doodstraf te bewegen?*

Nederland en de EU voeren een actief antidoodstraf beleid. Richting de VS worden de Nederlandse bezwaren tegen de voltrekking van de doodstraf bilateraal op alle niveaus aangekaart. De EU roept consistent op over te gaan tot universele afschaffing van de doodstraf en voert geregeld diplomatieke acties om executie van ter dood veroordeelden te voorkomen.

De EU uit haar zorgen door middel van demarches, brieven en verklaringen. Vanwege het relatief grote aantal executies in de VS is besloten dat niet bij elk geval interventie plaatsvindt. De EU spreekt zich uit wanneer het beleid in een staat ten aanzien van de doodstraf aan een negatieve verandering onderhevig is (doorbreken van een de facto moratorium, herinvoering doodstraf, etc.) of wanneer er sprake is van een andere opvallende gebeurtenis (bv 1000e executie in de VS, 400e in Texas). Tevens wordt actie ondernomen in geval van voorgenomen executies van staatsburgers van EU-landen, minderjarigen, geestelijk gehandicapten en bepaalde groepen mensen die geestelijk ziek of achtergebleven zijn. Ook wordt opgetreden in gevallen waarin onderdanen van derde landen ter dood zijn veroordeeld, maar waarbij de VS in overtreding is geweest van zijn verplichtingen onder het Weens Verdrag inzake Consulaire Betrekkingen, dat onder meer voorschrijft dat arrestanten recht hebben op contact met hun consulaire vertegenwoordiging. Ook heeft de EU, mede dankzij actieve inzet van Nederland, ervoor gezorgd dat in de AVVN een resolutie is aangenomen die oproept tot een wereldwijd moratorium op de doodstraf.

70 *Wat wordt verstaan onder een 'additioneel effectiviteitscriterium'?*

Het additioneel effectiviteitscriterium wordt gebruikt in landen waar zeer veel executies plaatsvinden. In die landen is het niet effectief in alle individuele gevallen waarbij de internationale minimumstandaarden worden geschonden te interveniëren. In die landen worden extra criteria toegepast, die waarborgen dat interventies gefocust zijn en

daardoor effect kunnen sorteren, bijvoorbeeld door de interventies te beperken tot bepaalde categorieën veroordeelden zoals minderjarigen, geesteszieken en zwangere of zogende vrouwen.

- 71 *Steunt Nederland NGO's in de VS die zich inzetten voor de afschaffing van de doodstraf in dat land, temeer daar het tot het Nederlandse beleid behoort NGO's te steunen in de strijd voor afschaffing van de doodstraf?*

Nederland heeft de afgelopen jaren onder meer steun gegeven aan voorvechters van de afschaffing van de doodstraf door middel van financiering van een project van het International Justice Project, dat actieve juridische ondersteuning geeft aan met name advocaten in de VS die betrokken zijn bij cliënten die in doodstrafzaken zijn verwickeld.

- 72 *Is het waar dat door de annotatie bij het EU Handvest voor de Grondrechten afgeweken kan worden van het verbod op de doodstraf ten tijde van oorlog? Zo ja, gaat u hier bezwaar tegen maken?*

Artikel 2, lid 2, van het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie luidt: Niemand wordt tot de doodstraf veroordeeld of terechtgesteld. De toelichting bij artikel 2, lid 2, van het Handvest wijst op artikel 52, lid 3, van het Handvest, op grond waarvan de bepalingen van het Handvest dezelfde inhoud en reikwijdte hebben als de bepalingen van het EVRM. De Toelichting vermeldt het Protocol nr. 6 bij het EVRM. Dat Protocol bevatte dezelfde bepaling als artikel 2, lid 2 van het Handvest, maar erkende de mogelijkheid van toepassing van de doodstraf ten tijde van oorlog of oorlogsdreiging. Inmiddels is Protocol nr. 13 bij het EVRM in werking getreden. Dat Protocol bevat eveneens dezelfde bepaling als artikel 2, lid 2, van het Handvest, maar laat daarop geen enkele uitzondering meer toe. Protocol nr. 13 is voor nagenoeg alle EU-lidstaten in werking getreden. Enkele landen die het protocol nr. 13 wel hebben ondertekend, hebben de goedkeuringsprocedure evenwel nog niet afgerond (Italië, Letland, Polen en Spanje).

Omdat de tekst van artikel 2, lid 2, van het Handvest in gelijkkluidende bewoordingen is gesteld als Protocol nr. 13 en op grond van artikel 52, lid 3, van het Handvest op dezelfde manier moet worden uitgelegd, stelt de regering zich op het standpunt dat de inhoud en reikwijdte ervan thans dezelfde is als die van Protocol nr. 13 bij het EVRM, en dat thans dus geen afwijkingen meer zijn toegestaan.

- 73 *U geeft aan dat ambassadeurs bij hun overplaatsing gesprekken zullen voeren met mensenrechtenorganisaties. Betekent dit dat dit tot op heden niet of niet voldoende het geval was?*

Voorheen waren gesprekken met mensenrechtenorganisaties niet systematisch geïntegreerd in het voorbereidend programma van de ambassadeurs. In het kader van een meer gestructureerde en intensieve voorbereiding op het terrein van mensenrechten, zullen vanaf nu alle ambassadeurs geacht worden expliciete aandacht hieraan te besteden en gesprekken aan te gaan met mensenrechtenorganisaties.

- 74 *Wat zal het concrete verschil in werkwijze worden van de mensenrechtenambassadeur*

in vergelijking met de situatie nu?

De werkzaamheden van de mensenrechtenambassadeur zijn sterk afhankelijk van de actualiteit. Zo voert hij op dit moment een verkennende missie uit in Oezbekistan, ter voorbereiding op de discussie over Oezbekistan in de aanstaande Radeb. Binnenkort brengt hij een bezoek aan Guatemala, om opvolging te geven van de reis van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking. De reis is gericht op het voorkomen van straffeloosheid voor mensenrechtenschendingen.

De mensenrechtenstrategie en het actieplan leggen de nadruk op een aantal prioriteiten waar de ambassadeur consequent aandacht aan zal besteden. Daarnaast zal hij tijdens zijn reizen altijd aandacht besteden aan relevante en actuele landenspecifieke mensenrechtenproblemen. De mensenrechtenambassadeur blijft daarbij streven naar de meest effectieve wijze van opereren.

Tevens zal de mensenrechtenambassadeur een grotere rol spelen bij de integratie van mensenrechten in andere beleidsterreinen. Hij zal hiertoe regelmatig contact onderhouden met diverse ministeries.

75 *Zullen de jaarlijkse regionale mensenrechtenconferenties een specifiek convocatiebeleid hebben overeenkomstig de vier prioriteiten van uw strategie of zal er ook nadrukkelijk aandacht worden besteed aan andere zaken, bijvoorbeeld problemen omtrent armoedebestrijding?*

De jaarlijkse regioconferenties richten zich op mensenrechtenkwesties die relevant zijn voor de betrokken regio. Zo werd tijdens de onlangs gehouden regioconferentie voor Nederlandse ambassades in het Midden Oosten, Noord Afrika en de Golf, onder andere aandacht besteed aan rechten van vrouwen, mensenrechtenverdedigers, vrijheid van godsdienst en levensbeschouwing, non-discriminatie van homoseksuelen, vrijheid van meningsuiting, mensenrechten en terrorismebestrijding en mensenrechten en handel. Voor de regioconferentie in Afrika ligt het voor de hand om onder andere aandacht te besteden aan de ondeelbaarheid van mensenrechten. Hierbij zal de nadruk liggen op de wijze waarop economische, sociale en culturele rechten alsmede burger en politieke rechten optimaal ingezet kunnen worden ten behoeve van armoedebestrijding.

76 *Op welke wijze maakt Nederland of de EU bezwaar tegen Amerikaanse verhoormethodes zoals 'waterboarding'?*

Voor het antwoord op deze vraag, verwijs ik gaarne naar mijn brief aan uw Kamer van 13 maart jl. alsmede de daarbij gevoegde antwoorden op de vragen van de leden Çörüz en Van Gennip inzake omstreden verhoortechnieken.

77 *Wat vindt Nederland van de CPT-rapporten? Volgt Nederland in alle gevallen de aanbevelingen op? Indien neen, waarom niet?*

Het CPT heeft van 4 tot en met 14 juni 2007 een bezoek gebracht aan de drie landen van het Koninkrijk. Op 3 december 2007 is een driedelig rapport over dit bezoek verschenen. Het CPT heeft de Nederlandse regering verzocht binnen zes maanden na het uitbrengen van het rapport te reageren op de aanbevelingen, opmerkingen en verzoeken om informatie. Er wordt veel belang gehecht aan de rapporten van het CPT. De reactie van de zijde van de regering is op 29 januari 2008 aan uw Kamer gestuurd (TK 2007-

2008, 24 587, nr. 245).

- 78 *Overweegt u strafmaatregelen tegen bijvoorbeeld EU landen die niet voor de afschaffing van de doodstraf pleiten?*

De EU heeft steeds als eenheid inzake de doodstraf in verschillende internationale organisaties kunnen opereren. Zo is door collectieve lobby van de EU in november 2007 een resolutie in de Derde Commissie van de Algemene Vergadering van de VN aangenomen waarin landen worden opgeroepen een moratorium op de doodstraf in te voeren. Na langdurige onderhandelingen en een wereldwijde lobby door Nederland en EU-partners werd de resolutie uiteindelijk met 99 voorstemmen, 52 tegenstemmen en 33 onthoudingen aangenomen. Alle EU-lidstaten hebben voor deze resolutie gestemd. Het bestrijden van de doodstraf kan effectiever door diplomatieke kanalen dan door middel van strafmaatregelen.

- 79 *Zult u behalve mede-EU-leden ook andere bondgenoten, zoals de VS, aanspreken op overtredingen van het verbod op martelen? Zo ja, op welke wijze?*

Ten aanzien van de lidstaten van de Raad van Europa vervult het 'European Committee for the Prevention of Torture' een belangrijke rol bij de handhaving van het internationale verbod op marteling. Zoals ik in het verleden meerder malen heb gesteld en bovendien heb aangegeven in de mensenrechtenstrategie "Naar een Menswaardig Bestaan" spreekt Nederland ook andere landen aan, indien hier aanleiding toe bestaat. Juist onder bondgenoten is het van belang dat hierover wordt gesproken. Zo maakt Nederland bezwaar tegen het Amerikaanse voorbehoud bij de Conventie tegen marteling en andere wrede, onmenselijke of vernederende straffen of behandelingen. Zie verder ook mijn antwoord op vraag 76.

- 80 *Wat is het beleid van Nederland met betrekking tot Sri Lanka ten aanzien van de in het ambtsbericht genoemde rekrutering van kindsoldaten door LTTE en Karuna en volgens Human Rights Watch met medewerking van de SL-overheid (zie hun publicaties "Recurring Nightmare" van maart 2008 en "Return to War" van augustus 2007)?*

In nationale interventies voor de Mensenrechtenraad en de Veiligheidsraad keurt Nederland de rekrutering van kindsoldaten door partijen die zich daaraan schuldig maken af. In samenwerking met onder meer de Verenigde Staten en EU partners wordt lokaal maximale druk op de regering van Sri Lanka uitgeoefend om de praktijken van de TVMP (voorheen Karuna) in te dammen. In Europees verband speelt de vraag of de geprivileerde handelsstatus van Sri Lanka verlengd moet worden, waarbij de mensenrechtensituatie een belangrijke rol speelt.

- 81 *Kunt u nader uiteenzetten hoe het aanpakken van de oorzaken van kinderarbeid zich verhoudt tot het doel in de mensenrechtenstrategie om kinderarbeid uit te bannen? Welke prioriteiten gelden hiervoor?*

De oorzaken van kinderarbeid zijn meervoudig en zijn gelegen in armoede, sociaal-culturele factoren, de (economisch gedreven) vraag naar kinderarbeid, het gebrek aan politieke wil en aanwezige wetgeving ter bestrijding van kinderarbeid, snelle bevolkingsgroei, sterfte van ouders door HIV/AIDS, oorlog en gebrekkige toegang tot

kwalitatief goed onderwijs. De aanpak van kinderarbeid dient gepaard te gaan met aandacht voor deze verschillende oorzaken en Nederland integreert deze ook in haar beleid ten aanzien van kinderarbeid.

Zo zal Nederland zich, zoals in de mensenrechtenstrategie omschreven, bijvoorbeeld via de politieke dialoog inzetten voor nieuwe wetgeving gebaseerd op de ILO-standaarden maar zal zij tegelijkertijd aandacht besteden aan het recht op onderwijs en de bevordering van groei en verdeling via het ontwikkelingsbeleid. In multilateraal verband wordt ondersteuning gegeven aan relevante programma's van UNICEF en de ILO. Verschillende doelstellingen in de mensenrechtenstrategie zijn direct of indirect gerelateerd aan de aanpak van de oorzaken van kinderarbeid. Ook is het van belang de thematiek van kinderarbeid te integreren in andere beleidsinstrumenten zoals inmiddels is gebeurd t.a.v. de onlangs aangenomen EU-Richtlijnen inzake Kinderrechten. Nederland zal inzetten op een spoedige implementatie van deze richtlijnen

82 *Op welke wijze categoriseert u kinderarbeid, als u stelt dat de ergste vormen het eerst moeten worden aangepakt?*

De Nederlandse regering categoriseert kinderarbeid dezelfde op dezelfde wijze als de International Labour Organisation (ILO). De twee belangrijkste ILO-Conventies t.a.v. Kinderarbeid betreffen:

The Minimum Age Convention (No. 138): Deze stelt dat de minimum leeftijd voor toegang tot werk 15 jaar is en 13 voor 'licht' werk. De minimum leeftijd voor gevaarlijk werk is 18 al kan er op basis van strenge voorwaarden een uitzondering voor 16 jaar en ouder worden gemaakt. De Conventie geeft landen de mogelijkheid de minimum leeftijd naar 14 te verlagen (en 12 voor 'licht' werk) als de economie en het onderwijsstelsel onvoldoende zijn ontwikkeld.

The Worst Forms of Child Labour Convention (No. 182). Hierbij wordt een kind gedefinieerd als iedereen onder de 18. Staten moeten de ergste vormen van kinderarbeid uitbannen waaronder alle vormen van slavernij of gelijksoortige praktijken, waaronder de verkoop van en handel in kinderen, lijfeigenschap, en gedwongen of verplichte arbeid waaronder gedwongen rekrutering van kinderen voor gebruik in gewapend conflict, kinderprostitutie en kinderporno, het gebruik van kinderen voor illegale activiteiten, waaronder de productie en de handel in drugs en werk dat de gezondheid, veiligheid of ontwikkeling van het kind kan aantasten.

Uiteraard baseert Nederland zich in haar werk t.a.v. kinderarbeid op meer standaarden. Zo gaat het VN-Verdrag voor de Rechten van het Kind ook onder meer in op de bescherming van kinderen (onder de 18) tegen economische uitbuiting, gevaarlijk werk of werk dat het kind belet onderwijs te volgen.

83 *Wat is uw visie op de rol van Nederland inzake mensenrechtenschendingen in of door bondgenoten (EU- en NAVO-bondgenoten)? Deelt u de mening dat deze mensenrechtenschendingen op gelijke wijze zullen moeten worden beoordeeld als mensenrechtenschendingen in of door niet-bondgenoten? Gebeurt dit ook daadwerkelijk?*

Voor de beoordeling van mensenrechtenschendingen maakt Nederland geen onderscheid tussen bondgenoten of niet-bondgenoten. Tegelijkertijd wordt gekozen voor het instrument dat gezien de omstandigheden het meest effectief is. Dit kan betekenen dat

voor het ene land een andere benadering of ander instrument wordt ingezet dan voor het andere land.

- 84 *Kunt aangeven hoeveel van die 16 wereldwijde verdragen en protocollen die te maken hebben met terrorismebestrijding Europese regelgeving is en welke uit de EU komen?*

In EU-verband zijn nog geen verdragen inzake terrorismebestrijding tot stand gebracht. In het kader van de Raad van Europa is er sprake van drie verdragen en één protocol, te weten:

Europees verdrag tot bestrijding van terrorisme; Straatsburg, 27-1-1977

Protocol tot wijziging van het Europees verdrag tot bestrijding van terrorisme; Straatsburg, 15-5-2003

Verdrag ter voorkoming van terrorisme; Warschau, 16-5-2005

Verdrag inzake het witwassen, de opsporing, de inbeslagneming en de confiscatie van opbrengsten van misdrijven en de financiering van terrorisme; Warschau, 16-5-2005.

- 85 *Kunt u aangeven wat u bedoelt met "Daarom is de vraag relevant of in zulke situaties het internationale recht van toepassing. aanvulling of aanpassing van het internationale humanitaire recht zijn daarbij niet bij voorbaat uitgesloten." Op welke mogelijk concrete situaties slaat 'zulke' en op welke mogelijke aanvullingen en aanpassing duidt u?*

De vraag naar de relevantie van het internationaal humanitair recht voor conflicten waarbij niet-statelijke terroristische groeperingen een rol spelen, vloeit voort uit de structuur van het internationaal humanitair recht, dat in eerste instantie ontwikkeld is voor interstatelijke conflicten en nadien ook van toepassing werd op intrastatelijke conflicten. Op grond daarvan kan de vraag gesteld worden of problemen als gevolg van het optreden van terroristische organisaties gezien moeten worden door de bril van het huidige internationaal humanitaire recht, dan wel of andere rechtsgebieden - zoals bijvoorbeeld het internationaal strafrecht - van toepassing zouden zijn.

Niet valt uit te sluiten dat met veranderingen in de internationale politieke situatie, en de opkomst van niet-statelijke actoren zoals terroristische organisaties, veranderingen in het geldende recht noodzakelijk kunnen zijn geworden. Het is wenselijk dat Nederland als voorvechter van het internationale recht daarin realistisch is, en een dergelijke mogelijkheid niet bij voorbaat uitsluit.

- 86 *Bij de totstandkoming van het Internationaal Strafhof (hierna: ISH) heeft men ook getracht terrorisme onder de jurisdictie van het ISH te laten vallen, maar door verschil van mening over de definitie bleven over: genocide, misdaad tegen de menselijkheid, oorlogsmisdaden en agressie. Kunt u aangeven hoe het staat met het formuleren van een internationaal aanvaarde definitie van 'terrorisme'? Wat zou de mogelijke inhoud van die definitie moeten zijn? Waarop is uw hoop gebaseerd dat deze definitie nu wel tot stand zal komen? Wordt ook gedacht om terrorisme onder te brengen bij één van de vier gronden voor jurisdictie van het ISH?*

Tot op heden is het niet mogelijk gebleken een algemeen aanvaarde definitie van terrorisme tot stand te brengen, ofschoon hier nog steeds in VN verband (het zgn. alomvattend terrorisme verdrag) over wordt gesproken. Voordat gedacht kan worden aan strafbaarstelling onder het Statuut van het Internationaal Strafhof zal op grond van

het legaliteitsbeginsel een definitie noodzakelijk zijn, en Nederland zet zich in voor het tot stand komen van een definitie. Een van de obstakels in de huidige discussie is de vraag of vrijheidsstrijd uitgezonderd kunnen worden van terrorisme, hetgeen Nederland en de Westerse landen niet wenselijk achten. Ik verwijs hiervoor naar het antwoord onder 40.

Er wordt op dit moment niet gedacht aan het onderbrengen van terrorisme bij één van de vier gronden voor jurisdictie van het Strafhof. In de Mensenrechtenstrategie is echter aangegeven dat het onder omstandigheden mogelijk kan dat terroristische handelingen vallen onder reeds bestaande strafbare feiten met betrekking waartoe het Strafhof rechtsmacht heeft. In dat verband valt vooral te denken aan misdaden tegen de menselijkheid, het is denkbaar dat een terroristische handeling vervolgd zou kunnen worden omdat sprake is van handelingen als omschreven in artikel 7 lid 1 van het Statuut. Daarbij moet aangetekend worden dat dit overigens altijd af zal hangen van de feiten van het individuele geval.

- 87 *Op welke concrete wijze neemt u u voor bij te dragen aan het vergroten van de capaciteit van landen om het respect voor mensenrechten en versterking van de rechtsstaat in de strijd tegen het terrorisme te bevorderen?*

Hoe Nederland concreet zal bijdragen aan het vergroten van de capaciteit van derde landen om het respect voor mensenrechten en versterking van de rechtsstaat in de strijd tegen terrorisme te bevorderen is uiteengezet in het onlangs aan de Kamer opgestuurde Actieplan (actiepunt 66): zowel het ministerie als Nederlandse ambassades zullen projectvoorstellen of verzoeken om relevante informatie door bijvoorbeeld het maatschappelijk middenveld, overheden en de academische wereld inzake deze thematiek welwillend in behandeling nemen. Ook worden activiteiten van VN organisaties zoals bijvoorbeeld de Terrorism Prevention Branch van UNODC politiek en financieel gesteund. Als de situatie daar aanleiding toe geeft, zullen vertegenwoordigers van het ministerie en de ambassades in hun reguliere contacten met genoemde doelgroepen actief informeren over de bestaande financieringsmogelijkheden en zo mogelijk andere manieren om aan capaciteitsopbouw te doen.

- 88 *Is de regering bekend met de grootschalige schending van mensenrechten die zich op Sri Lanka afspeelt, zoals buitenrechtelijke executies, verdwijningen en gebruik van kindsoldaten, onlangs gedocumenteerd in "Sri Lanka's Human Rights Crisis", juni 2007 van de International Crisis Group, en kan de regering aangeven wat zij hier over zegt en wat zij hier tegen doet, waar mogelijk aansluitend op de in de nota genoemde beleidsalternatieven? (55-63 mensenrechtenbrief)*

Ja. Nederland zet zich zowel bilateraal als in EU-verband in om de situatie van de mensenrechten aan de orde te stellen. De Kamer is hierover geïnformeerd bij de beantwoording van Kamervragen 2070806360 op 7 januari 2008. Onder druk van een EU-resolutie ingediend in de Mensenrechtenraad van september 2006, heeft de Sri Lankaanse regering ingestemd om een groep van internationale waarnemers in te stellen die er op toeziet dat de onderzoeken naar 17 zeer ernstige schendingen voldoen aan internationale standaarden. Nederland heeft een cruciale rol gespeeld bij de totstandkoming en de financiering van deze groep van internationale waarnemers, de zogenaamde International Independent Group of Eminent Persons (IIGEP).

In de Mensenrechtenraad dringt Nederland voortdurend aan op de actualisering van

voornoemde EU-resolutie. Deze druk van een EU-resolutie die Sri Lanka boven het hoofd hangt, heeft er mede toe bijgedragen dat Louise Arbour, de VN-Hoge Commissaris voor de Mensenrechten in november 2007 door Sri Lanka werd uitgenodigd. In EU-verband wordt druk uitgeoefend op de autoriteiten om haar aanbeveling voor een versterkte aanwezigheid van de OCHCR in Sri Lanka om de mensenrechtensituatie te monitoren en daarover te rapporteren, op te volgen. Deze aanbeveling van de VN-Hoge Commissaris voor de Mensenrechten en de bevindingen van IIGEP dat de onderzoeken niet voldoen aan internationale normen zijn door de Sri Lankaanse regering volkomen genegeerd. IIGEP heeft inmiddels besloten de werkzaamheden stop te zetten. Achter de schermen gaat de dialoog door; inmiddels is meer bewijslast verkregen omtrent de mogelijke betrokkenheid van de veiligheidstroepen in twee zaken die een hoog profiel kennen. Door middel van deze bewijslast is de Internationale Gemeenschap beter in staat druk uit te oefenen op de regering van Sri Lanka.

Op 17-18 maart bezocht een EU-Troika Sri Lanka. In een persverklaring drukte de EU ernstige zorg uit over de mensenrechtenschendingen en riep op tot opvolging van de aanbevelingen van IIGEP en de VN-Hoge Commissaris. Sri Lanka staat behoorlijk onder druk door uiterst kritische rapporten van de US State Department en Human Rights Watch die begin maart zijn uitgebracht. In de Mensenrechtenraad van mei a.s. wacht Sri Lanka een uiterst kritische Universal Periodic Review.

89 *Wat is de inhoud van het beginsel "Responsibility to protect"? Hoe is dit concept te vertalen in acties in de praktijk?*

'Responsibility to protect' (R2P) veronderstelt de verantwoordelijkheid van een staat om zijn burgers te beschermen tegen oorlogsmisdaden, misdaden tegen de menselijkheid, etnische zuiveringen of genocide. Als een overheid zo iets niet kan of wil voorkomen, dan heeft ook de internationale gemeenschap een verantwoordelijkheid, vooral door preventief optreden. In het uiterste geval kan militaire interventie als middel niet worden uitgesloten. In het recente geval van Kenia kan worden gesteld dat R2P in de praktijk is toegepast: de internationale gemeenschap heeft in dat geval gereageerd met een combinatie van noodhulp, faciliteren van vredesbesprekingen, diplomatie en sanctiedreiging.

90 *Kan de regering de feiten noemen die onderbouwen dat volgens Nederland Sri Lanka geen fragiele staat is?*

Vanwege het langdurige interne conflict kent Sri Lanka een hoge mate van fragiliteit. Om die reden staat Sri Lanka op de lijst van landen in de categorie Veiligheid en Ontwikkeling. Sinds medio 2006 echter maakt de hevigheid van het interne conflict het uitvoeren van een effectief fragiele staten beleid nauwelijks nog mogelijk en de Nederlandse regering achtte het toen weinig opportuun nieuwe activiteiten op het gebied van fragiele staten te beginnen en de lopende activiteiten af te bouwen.

Op het verloop van het interne conflict in Sri Lanka heeft de Internationale Gemeenschap zeer weinig greep en spelen Noorwegen en India als enige een zichtbare rol. Ook de mogelijkheden om invloed uit te oefenen zijn zeer beperkt. De inzet van Nederland beperkt zich, in deze fase van het conflict, voornamelijk tot het gebied van

mensenrechten en het bieden van humanitaire hulp. Indien de strijdende partijen tot elkaar komen door middel van een politieke oplossing, kan bekeken worden of Nederlandse hulp bij de wederopbouw van de door de burgeroorlog getroffen gebieden noodzakelijk en gewenst is binnen het kader van het fragiele Staten beleid.

- 91 *Is Nederland bereid in het kader van beperking van wapenexport en de verspreiding van kleine wapens de controle op doorvoer aan te scherpen, met name ten aanzien de EU-leden en NAVO-bondgenoten? Indien neen, waarom niet? Zo ja, op welke wijze?*

Op dit moment bestaat er een vergunningplicht voor zogenaamde langzame doorvoer. 'Snelle' doorvoer van militair materieel via Nederland moet worden gemeld. De staatssecretaris van Economische Zaken heeft reeds aangekondigd een algemene vergunningplicht te zullen instellen voor alle doorvoorzendingen, met een expliciete uitzondering voor zendingen die onder effectieve controle staan van een bondgenoot. Alle bondgenoten beschikken over een deugdelijk wapenexportcontrolesysteem. Er is derhalve geen aanleiding het beleid aan te passen.

- 92 *Waarom is in de passage over kleine wapens en wapenexport niet nader ingegaan op het vraagstuk van beperking en het verbod op clusterwapens. Wat is de Nederlandse stellingname in deze?*

De Nederlandse regering steunt de totstandkoming, in 2008, van een juridisch bindend instrument over clustermunitie die onaanvaardbaar humanitair leed veroorzaakt. Dit in lijn met de aanvaarding, in Oslo op 23 februari 2007, van de zogenaamde 'Oslo Verklaring'.

Hierbij zijn humanitaire overwegingen richtinggevend voor de Nederlandse inzet om te komen tot een verdrag over clustermunitie. Voor een nadere uiteenzetting van het Nederlandse beleid ten aanzien van deze onderhandelingen over clustermunitie vestig ik graag uw aandacht op de brieven van de minister van Buitenlandse Zaken, mede namens de minister van Defensie, aan de Tweede Kamer van 12 februari en 11 maart 2008. In deze brieven staat de Nederlandse inzet nauwkeurig beschreven.

- 93 *Op welke wijze verhoudt het Nederlandse beleid ten aanzien van de doorvoer door Nederland van wapens vanuit EU- en NAVO-landen naar landen die buiten de NAVO of EU vallen zich tot het in de mensenrechtenstrategie uitgesproken streven om wereldwijd tot een betere controle op wapenhandel te komen?*

Om wereldwijd tot een betere controle op wapenhandel te komen werft Nederland actief steun voor de totstandkoming van een mondiaal wapenhandelsverdrag (ATT), onder meer door demarches en financiering van (regionale) bijeenkomsten. Dit internationaal wapenhandelsverdrag is van belang, daar er maar weinig landen zijn die beleid ten aanzien van mensenrechten en wapenexport kennen dat vergelijkbaar is met het Nederlandse. De landen die dat wel hebben, zijn juist de NAVO-bondgenoten en EU-partners. Om een sterk ATT tot stand te laten komen, met hoge normen ten aanzien van mensenrechten, werkt Nederland samen met deze landen, die allen goed ontwikkelde exportcontrolesystemen hebben.

- 94 *Welke vredesinitiatieven in Sri Lanka heeft de Nederlandse regering het afgelopen jaar*

laten vallen en welke ondersteunt Nederland nog? Met welke middelen?

Nederland heeft geen vredesinitiatief laten vallen. Nederland steunt nog steeds het werk van Noorwegen, ook nadat de Sri Lankaanse regering op 16 januari 2008 het bestand eenzijdig heeft opgezegd. De belangrijkste partijen, de zogenaamde Co-chairs (VS, Japan, EU en Noorwegen) hebben ondanks deze opzegging verklaard nog betrokken te willen zijn bij het vredesproces met Noorwegen als trekker. Door directe contacten met beide partijen probeert Nederland de positie van Noorwegen als facilitator te versterken. Ook met publieksdiplomatie probeert Nederland actief de opinie van de middenklasse te beïnvloeden en te overtuigen dat een politieke oplossing de enige duurzame oplossing is voor het conflict.

De ruimte voor de internationale gemeenschap om een betekenisvolle rol te spelen is uiterst beperkt omdat de strijdende partijen volharden in hun standpunten.

95 *Wanneer is de vaststelling van de herziene Gedragscode inzake wapenexport voorzien?*

Hoewel er tussen de EU lidstaten overeenstemming bestaat over zowel de inhoudelijke wijzigingen, als de omzetting van de Gedragscode in een Gemeenschappelijk Standpunt, is de herziene Gedragscode nog immer niet vastgesteld vanwege de blokkade van één lidstaat. Nederland blijft zich echter, zowel bilateraal als via het EU-Voorzitterschap, inzetten voor spoedige aanvaarding van de herziene Gedragscode in de vorm van een Gemeenschappelijk Standpunt.

96 *Wat is de actuele opvatting van de regering over het concept van de humanitaire interventie in vervolg op hetgeen wat daarover omstreeks 2001 tussen regering en Kamer is gewisseld?*

De regering verwijst in dezen naar haar opvattingen terzake zoals neergelegd in de 'Notitie rechtsgrondslag en mandaat van missies met deelname van Nederlandse militaire eenheden' van juni vorig jaar (Kamerstuk 29521, nr. 41).

97 *Hoeveel zaken zijn er inmiddels aanhangig gemaakt voor het ISH?*

Het Internationaal Strafhof heeft momenteel 3 verdachten in de Scheveningse gevangenis, allen afkomstig uit de Democratische Republiek Congo (DRC). Het gaat om Thomas Lubanga Dyilo, Germain Katanga en Mathieu Ngudjolo Chui.

De start van de proces tegen Lubanga staat gepland voor 23 juni 2008. Voor de zaken tegen Katanga en Chui, inmiddels gevoegd, zal er op 21 mei een behandeling zijn ten behoeve van de confirmation of charges.

Behalve in de DRC heeft het Internationaal Strafhof formele onderzoeken lopen in drie andere landen. Het gaat om de Centraal Afrikaanse Republiek, Soedan en Oeganda. Ten aanzien van deze laatste twee landen heeft het Internationaal Strafhof voor in totaal 7 personen arrestatiebevelen uitgevaardigd. Twee van deze verdachten zijn inmiddels niet meer in leven.

98 *Welk standpunt neemt de Nederlandse regering in ten aanzien van de onderhandelingen voor een facultatief protocol bij het ESC-verdrag? Hoe verhoudt dit standpunt zich tot het uitgangspunt van de regering dat mensenrechten universeel en ondeelbaar zijn?*

De Nederlandse regering is voorstander van de oprichting van het facultatieve protocol bij het ESC-verdrag en neemt bij de onderhandelingen een constructief-kritische positie in. Nederland heeft een voorkeur voor een protocol dat lidstaten de mogelijkheid biedt bepaalde ESC-rechten van het klachtrecht uit te zonderen. Dit laat andere lidstaten alle ruimte om het klachtrecht voor alle ESC-rechten te laten gelden. Door actief en constructief mee te onderhandelen bevestigt de Nederlandse regering het uitgangspunt dat de mensenrechten universeel en ondeelbaar zijn.

- 99 *Wat is de stand van zaken met betrekking tot de totstandkoming van een facultatief protocol bij het VN-verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten?*

In februari heeft de werkgroep inzake het ESC-protocol de tweede lezing van de ontwerp-tekst afgerond. Tijdens de eerste week van april zullen de onderhandelingen naar alle waarschijnlijkheid met succes worden afgerond, nadat over de laatste geschilpunten consensus is bereikt. Als dit het geval is, zal de definitieve tekst tijdens de juni-sessie van de Mensenrechtenraad worden voorgelegd en hoogstwaarschijnlijk worden goedgekeurd.

- 100 *Hebt u overwogen om de millenniumdoelen tot een van uw prioritaire mensenrechtenthema's te maken? Indien neen, waarom niet? Waarom zijn de millenniumdoelen niet tot mensenrechtenprioriteit gemaakt?*

Er is een duidelijk verband tussen de millenniumdoelen en mensenrechten zoals ook omschreven in de strategie. De mensenrechtenstrategie stelt als doel dat Nederland in het bilaterale ontwikkelingsbeleid expliciete aandacht zal geven aan de relatie tussen mensenrechten en millenniumdoelen. De gekozen prioritaire mensenrechtenthema's zijn van grote relevantie voor het bereiken van de millenniumdoelen, omdat deze doelen beter behaald kunnen worden wanneer de burgersamenleving druk kan uitoefenen op de autoriteiten zonder slachtoffer te worden van mensenrechtenschendingen. De prioritaire thema's vrouwenrechten en rechten van het kind hebben een directe relatie met het tot stand brengen van de millenniumdoelen.

- 101 *Bent u bereid naast om naast de dialoog met het bedrijfsleven, een internationale dialoog met vrije vakbonden te organiseren? Indien neen, waarom niet?*

In het kader van de discussie over MVO en mensenrechten richt zich de aandacht allereerst op de bedrijven zelf. Zij zijn immers primair verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het MVO-beleid van de onderneming. De rol van de vakbonden is echter eveneens van groot belang, met name waar het de ontwikkeling van multi-stakeholder initiatieven betreft, alsmede in het kader van de tripartiete activiteiten van de Internationale Arbeids Organisatie. Daarnaast worden de vakbonden in bijvoorbeeld de OESO stevast betrokken bij de beleidsontwikkeling in diverse werkgroepen. Tijdens de bedrijfslevendag zullen derhalve ook de aan bedrijven gerelateerde organisaties worden uitgenodigd, zoals werkgevers- en werknemersorganisaties.

- 102 *Hoe sluit de stelling in de strategie, dat er niet in de ontwikkeling van landen moet worden geïnvesteerd als er systematische mensenrechtenschendingen plaatsvinden en de wil ontbreekt om de situatie te verbeteren, aan bij het beleid van de minister voor*

Ontwikkelingssamenwerking op fragiele staten, waarbij juist de investering in ontwikkeling wordt gebruikt om de mensenrechtensituatie te verbeteren?

Het is inderdaad gecompliceerd om in fragiele staten beleid te voeren, aangezien soms sprake zal zijn van schending van mensenrechten. Nederland zal deze schendingen hoe dan ook aan de orde blijven stellen, vaak in EU-verband. Verder is de politieke wil van de overheid om positieve veranderingen door te voeren van groot belang. De mensenrechtenstrategie en de beleidsbrief "Een zaak van iedereen" sluiten in dit opzicht goed op elkaar aan.

- 103 *Waarom wordt in de mensenrechtenstrategie geen aandacht besteed aan de mogelijkheid tot aanspreken van Nederland door bevriende staten op mogelijke mensenrechtenschendingen in of door ons eigen land? Wat is uw visie hierop?*

Zoals in de mensenrechtenstrategie beschreven, is Nederland te allen tijde bereid zichzelf de maat te nemen en staat het open voor kritiek. Om deze reden hecht Nederland veel belang aan een goed functionerend mensenrechteninstrumentarium van internationale organisaties zoals de Raad van Europa en de Verenigde Naties. Zo heeft Nederland zich in het kader van de VN-Mensenrechtenraad hard gemaakt voor de totstandkoming van de zogenaamde 'universal periodic review', een soort landenexamen voor alle VN-lidstaten op het gebied van mensenrechten. Ter ondersteuning van het belang dat Nederland hecht aan dit instrument, heeft Nederland zich vrijwillig aangemeld als een van de eerste landen te worden besproken door de VN-Mensenrechtenraad. Hiertoe is een nationaal rapport opgesteld dat Uw Kamer op 6 maart 2008 toeging (nr 26150, nr.54).

- 104 *Wat is de visie van de regering op de mogelijkheid van Nederlandse burgers om de Nederlandse staat aan te spreken op mogelijke mensenrechtenschendingen in en door Nederland zelf?*

De burger die meent dat zijn rechten door de Staat geschonden zijn staat de weg naar de rechter open. In het uitzonderlijke geval dat deze weg tot in hoogste instantie geen soelaas biedt, kan de burger zich wenden tot diverse internationale organen die een klachtmechanisme kennen. Het belangrijkste internationale orgaan is het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Dat Hof concludeert ongeveer zes keer per jaar dat de Nederlandse Staat de mensenrechten heeft geschonden. Een overzicht van deze jurisprudentie wordt jaarlijks aan de Tweede Kamer gezonden. Uitspraken van het Hof zijn bindend voor de Staat. Andere organen zijn in het bijzonder de verdragsorganen van de Verenigde Naties, zoals het Mensenrechtencomité, die eveneens klachtprocedures kennen. In het verleden is Nederland in enkele gevallen door deze comités op de vingers getikt. De uitspraken van deze comités hebben echter niet dezelfde bindende werking als uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Daarnaast kan de Nationale ombudsman eventuele klachten van burgers over onbehoorlijk overheidsoptreden behandelen, waaronder ook schendingen van mensenrechten.

- 105 *Zou de verplichting om tijdens internationale bezoeken waar mogelijk mensenrechtenverdedigers te ontmoeten niet voor alle bewindslieden moeten gelden?*

In de regel zullen met name de ministers van Buitenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking tijdens hun bezoeken aan derde landen mensenrechten aan

de orde stellen en ontmoetingen hebben met mensenrechtenverdedigers.

- 106 *Kunt u verduidelijken wat uw visie is op de relatie tussen mensenrechten en democratie? Leidt democratie tot een grotere mate van eerbiediging van mensenrechten of leiden mensenrechten tot een grotere mate van democratie?*

De samenhang en onderlinge verbondenheid tussen mensenrechten en democratie is in verscheidende VN verklaringen en resoluties vastgelegd. Zo stelde de Verklaring van Wenen (1993) dat democratie, ontwikkeling en mensenrechten elkaar wederzijds versterken. De Nederlandse regering deelt deze visie.

Artikel 21 van de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens geeft een ieder het recht deel te nemen in de regering van zijn of haar land en dit recht is onlosmakelijk verbonden met andere mensenrechten.

Enkel in een daadwerkelijke democratie, die is vormgegeven op basis van internationale mensenrechtenstandaarden, kunnen burgers al hun rechten volledig genieten. In een democratie is normaliter meer sprake van de bescherming van minderheden en kwetsbare groepen, wordt de vrijheid van meningsuiting beter gegarandeerd en worden conflicten eerder geweldloos opgelost.

Andersom leidt de promotie van mensenrechten, inclusief van artikel 21, automatisch tot meer democratie. Zo maakt verbetering van de vrijheid van meningsuiting het mogelijk dat mensen onbevreesd hun rechten kunnen opeisen of hun overheid ter verantwoording kunnen roepen. Verbetering van persvrijheden geeft burgers de noodzakelijke toegang tot informatie. Het versterken van de mensenrechten infrastructuur, zoals verbetering van de wetgeving, het juridische apparaat of de oprichting van mensenrechteninstututen, draagt bij aan de scheiding der machten, eveneens een belangrijk kenmerk van een democratie.

- 107 *Wat wordt concreet bedoeld met de opmerking dat Nederland “in het bilaterale ontwikkelingsbeleid expliciete aandacht zal geven aan de relatie tussen mensenrechten en millenniumdoelen”?*

Nederland zal waar mogelijk in de beleidsdialoog met partnerlanden aandacht vragen voor de mensenrechtelijke verplichtingen verbonden aan het behalen van de MDG's. Daarbij kan Nederland bijvoorbeeld aansluiten bij de rapportage van het partnerland inzake de uitvoering van de relevante verdragen, zoals het Verdrag inzake de Rechten van Kinderen of het Verdrag inzake de Economische, Sociale en Culturele Rechten. Ook zal Nederland steun geven aan organisaties van het maatschappelijk middenveld die hun regering ter verantwoording roepen inzake deze mensenrechtenverplichtingen. In het geval van de toegang tot water en sanitaire voorzieningen geeft Nederland nadere uitwerking aan de wijze waarop de bilaterale ontwikkelingssamenwerking systematisch bij kan dragen aan de implementatie van de mensenrechtenverplichtingen die met het recht op water en sanitaire voorzieningen zijn verbonden.

- 108 *Welke follow-up wordt er gegeven aan eerdere initiatieven om de staf van Buitenlandse Zaken te voorzien van praktische handvatten om de EU-richtlijnen voor mensenrechtenactivisten te hanteren (bijv. evaluatie, continuering van trainingen, uitbreiding van het instrumentarium)? Krijgt de staf op de ambassades duidelijke*

instructies over welke politieke en praktische actie er per bedreigende situatie voor mensenrechtenactivisten ingezet kan worden?

Nederland is tijdens het Sloveense Voorzitterschap van de Europese Unie een van de 'burdensharers' voor de implementatie van de EU-richtlijnen inzake mensenrechtenverdedigers. Dat betekent dat Nederland het Voorzitterschap ideeën aanreikt om de implementatie van de richtlijnen te verbeteren, maar ook dat Nederlandse ambassades het lokale voorzitterschap helpen met het signaleren van problemen die mensenrechtenverdedigers ondervinden en mogelijke oplossingen daarvoor aanreiken. De ambassades hebben hiertoe een duidelijke instructie ontvangen. Tijdens het Sloveense Voorzitterschap zal op voorstel van Nederland een tussentijdse evaluatie worden uitgevoerd naar de implementatie in 25 landen van de lokale strategieën die de EU-ambassades hebben opgesteld om de situatie van mensenrechtenverdedigers te verbeteren. De uitkomsten van deze tussentijdse evaluatie zullen door Nederland en de EU worden gebruikt om ambassades nieuwe ideeën aan te reiken hoe zij kunnen bijdragen aan de verbetering van de positie van mensenrechtenverdedigers in hun land van accreditatie.

109 *Komen ook Nederlandse organisaties en bedrijven in aanmerking voor het Mensenrechtenfonds?*

Toegang van bedrijven tot het mensenrechtenfonds is niet expliciet uitgezonderd in de daarop betrekking hebben beleidsregels. Dit houdt in dat indien de bedrijfsdoelstellingen niet haaks staan op de doelstellingen van de subsidie, het bedrijven in principe vrij staat subsidie te vragen.